Onderzoek opkomst gemeenteraadsverkiezingen 2022

Gemeente Arnhem

Datum
6 september 2023

In opdracht van
Gemeenteraad Arnhem

Auteurs
Prof. dr. Marcel Boogers
Gideon van der Hulst, MSc
Cato Rademaker, MSc
Marjolijn van Zonneveld, MSc

GEMEENTE Arnhem

citisens

ONDERZOEKSRAPPORTAGE

Onderzoek opkomst gemeenteraadsverkiezingen 2022 Gemeente Arnhem

Tijdens de gemeenteraadsverkiezingen van 2022 was de opkomst historisch laag. Ook in de gemeente Arnhem. Van de Arnhemse kiesgerechtigden ging 46,5% stemmen. Naar aanleiding van deze lage opkomst heeft de gemeenteraad van Arnhem gevraagd onderzoek te doen naar de redenen van Arnhemmers om niet naar de stembus te gaan. Hiertoe is via een vragenlijst, in straatgesprekken en met diepte-interviews aan Arnhemmers gevraagd hoe zij denken over democratie en de lokale politiek. Welke factoren dragen bij aan de beslissing om naar de stembus te gaan? Zijn er in dit opzicht verschillen tussen stadswijken? Wat kunnen raadsleden doen om de opkomst te verhogen? Daarover gaat deze rapportage.

"Ik was verbaasd dat dit onderzoek plaatsvindt. Ik vraag me af of ze dan echt niet weten waarom steeds minder mensen gaan stemmen, maar blijkbaar weten ze dat niet." - Inwoner Malburgen-Oost tijdens een diepte-interview

Datum

6 september 2023

Auteurs

Prof. dr. Marcel Boogers
Gideon van der Hulst, MSc
Cato Rademaker, MSc
Marjolijn van Zonneveld, MSc

In opdracht van

Gemeenteraad Arnhem

citisens

In deze rapportage

INHOUDSOPGAVE

Samenvatting **3**

Aanleiding en opzet **5**

Belangrijkste resultaten **9**

1) Niet-stemmers hebben minder politiek (zelf)vertrouwen 9
2) Een gebrek aan interesse en kennis zorgt voor niet-stemmen 9
3) De gemeenteraad is voor niet-stemmers te weinig zichtbaar 9
4) In een weinig politiek betrokken sociale omgeving gaan mensen niet stemmen 9
5) Niet-stemmers zijn minder vaak lid van maatschappelijke organisaties 10
6) Negatieve ervaringen met de gemeente zijn redenen om niet te stemmen 10
7) Niet-stemmers en stemmers uit dezelfde wijken lijken op elkaar 10
8) Redenen om te gaan stemmen verschillen tussen wijken 10
9) In wijken met een lage opkomst worden mensen minder gemotiveerd om te gaan stemmen 11
10) Tot slot: lage opkomst in Arnhem is niet nieuw en niet uniek 11

Adviezen **12**

1) Intensiveer en verbeter de raadscommunicatie 12
2) Wees als gemeenteraad zichtbaar in de samenleving 12
3) Verbeter het (klant-)contact met inwoners 12
4) Versterk het wijkgericht werken 13
5) Richt campagneactiviteiten ook op wijken met een lage opkomst 13

De Arnhemse niet-stemmer **14**

Verschillen binnen Arnhem **28**

Inzichten uit de literatuur **33**

Onderzoeksverantwoording **37**

Bijlage: Toelichting betrokkenheidsprofielen **41**

Onderzoek opkomst gemeenteraadsverkiezingen 2022

Gemeente Arnhem

Over dit onderzoek

Bij de gemeenteraadsverkiezingen van 2022 gingen minder Arnhemmers dan ooit naar de stembus. De opkomst was 46,5%. Dat betekent dat minder dan de helft van de Arnhemmers ging stemmen. De gemeenteraad van Arnhem liet onderzoeksbureau Citisens daarom onderzoeken waarom de opkomst zo laag was. Citisens vroeg aan Arnhemmers waarom zij wel of niet gingen stemmen.

Inwoners van Arnhem konden op verschillende manieren meedenken. 964 Arnhemmers deden dit via een online vragenlijst, 58 Arnhemmers gaven hun mening tijdens straatgesprekken en 10 Arnhemmers gingen met de onderzoekers in gesprek tijdens diepte-interviews. Hieronder lees je de belangrijkste resultaten van het onderzoek, verdeeld in vier onderwerpen. Daarna lees je de belangrijkste conclusies en aanbevelingen.

Democratische waarden en politieke kennis

Mensen gaan minder snel stemmen als ze minder politiek vertrouwen, politieke interesse en politieke kennis hebben. Niet-stemmers geven aan dat ze het gevoel hebben dat politici niet naar hen luisteren. Ze denken niet dat hun stem invloed heeft. En niet-stemmers zijn minder geïnteresseerd in de Arnhemse politiek.

Maatschappelijke organisaties

Of iemand lid is van een organisatie of hier vrijwilligerswerk doet heeft invloed op haar of zijn stemgedrag. Verenigingen en organisaties zijn plekken om in aanmerking te komen met informatie over de verkiezingen en hier met anderen over in gesprek te gaan. In Arnhem zijn inwoners die niet stemden bij de gemeenteraadsverkiezingen minder vaak lid van organisaties of verenigingen, maar doen zij net zo vaak aan vrijwilligerswerk als Arnhemmers die wel gingen stemmen.

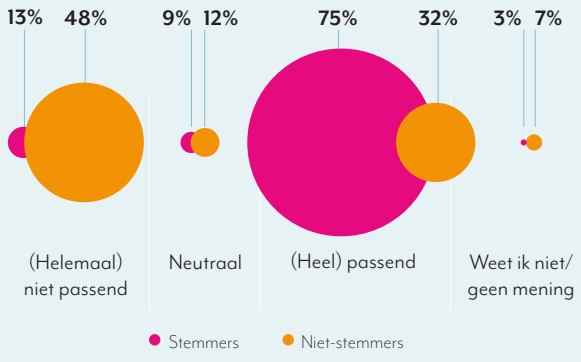
Verschillen tussen wijken

Niet alleen niet-stemmers en stemmers verschillen. Er bestaan sterke verschillen in hoe Arnhemmers uit verschillende wijken over de lokale politiek denken. Die verschillen bestaan ook tussen stemmers uit die verschillende wijken: In wijken met een lagere opkomst denken inwoners negatiever over de lokale politiek. Inwoners van wijken waar de opkomst laag is die wel stemmen, doen dit vaker uit een gevoel van burgerplicht. In wijken met een hoge verkiezingsopkomst stemmen inwoners vaker omdat zij het gevoel hebben dat de gemeenteraad bezig is met onderwerpen die zij belangrijk vinden.

Sociale omgeving

Mensen worden gevormd door wat hun partner, familie, vrienden of collega's denken en doen. Arnhemmers die niet gingen stemmen, praten minder vaak met hun omgeving over de politiek in Arnhem. Ook gaan mensen uit de omgeving Arnhemse niet-stemmers minder vaak stemmen bij de gemeenteraadsverkiezingen.

Als er gemeenteraadsverkiezingen zijn, praat ik hierover met andere mensen

Contact met de gemeente

Arnhemmers die niet stemden tijdens de verkiezingen zijn vaker negatief over hun contact met de gemeente. De manier waarop inwoners in het dagelijks leven contact hebben met de gemeente verandert hun bereidheid om te gaan stemmen.

"Als er voldoende informatie zou zijn geweest zou ik wel zijn gaan stemmen. (...) Ik stem bij andere verkiezingen wel omdat het daar duidelijk is waar de partijen voor staan en wat ze doen in Nederland." - *Inwoner Malburgen*

Belangrijkste conclusies

1. **Niet-stemmers hebben minder politiek (zelf-)vertrouwen**
2. **Een gebrek aan interesse en kennis zorgt voor niet-stemmen**
3. **De gemeenteraad is voor niet-stemmers te weinig zichtbaar**
4. **In een weinig betrokken sociale omgeving gaan mensen niet stemmen**
5. **Niet-stemmers zijn minder vaak lid van maatschappelijke organisaties**
6. **Negatieve ervaringen met de gemeente zijn redenen om niet te stemmen**
7. **Niet-stemmers en stemmers uit dezelfde wijken lijken op elkaar**
8. **Redenen om te gaan stemmen verschillen tussen wijken**
9. **In wijken met een lage opkomst worden mensen minder gemotiveerd om te gaan stemmen**
10. **Lage opkomst in Arnhem is niet nieuw en niet uniek**

Adviezen

Vergroot en verbeter de raadscommunicatie

Niet-stemmers vinden het lastig op de hoogte te blijven van de Arnhemse politiek. Dit gebrek aan kennis zorgt voor een drempel bij het stemmen voor de gemeenteraadsverkiezingen. Zij hebben behoefte aan heldere en bondige informatie die aangeeft wat de gemeenteraad doet en bereikt.

Verbeter het (klant-)contact met inwoners

Het contact dat inwoners in hun dagelijkse leven met de gemeente hebben, heeft invloed op hun vertrouwen in de gemeentelijke politiek. Daarom is het belangrijk te onderzoeken hoe inwoners contact met de gemeente ervaren en hoe dit verbeterd kan worden zodat inwoners het gevoel hebben dat hun vragen en problemen serieus genomen worden.

Richt campagnes ook op wijken met een lage opkomst

Het is aan politieke partijen om zich bij verkiezingscampagnes niet alleen te richten op wijken waar veel potentiële kiezers zitten, maar ook aandacht te geven aan wijken met een lagere opkomst. Op deze manier krijgen inwoners uit deze wijken meer het gevoel dat zij door de lokale politiek gezien worden.

Wees als gemeenteraad zichtbaar in de samenleving

Vooral inwoners in wijken met een lage opkomst hebben het gevoel dat zij weinig contact hebben met de lokale politiek. Bijvoorbeeld omdat zij nooit een politicus of bestuurder in hun wijk zien. Als er een beslissing over een wijk wordt gemaakt, is het belangrijk om de wijk hierbij te betrekken, bijvoorbeeld met raadsbijeenkomst. Op deze manier kunnen inwoners makkelijker hun mening delen.

Versterk het gebruik van een aanpak per wijk

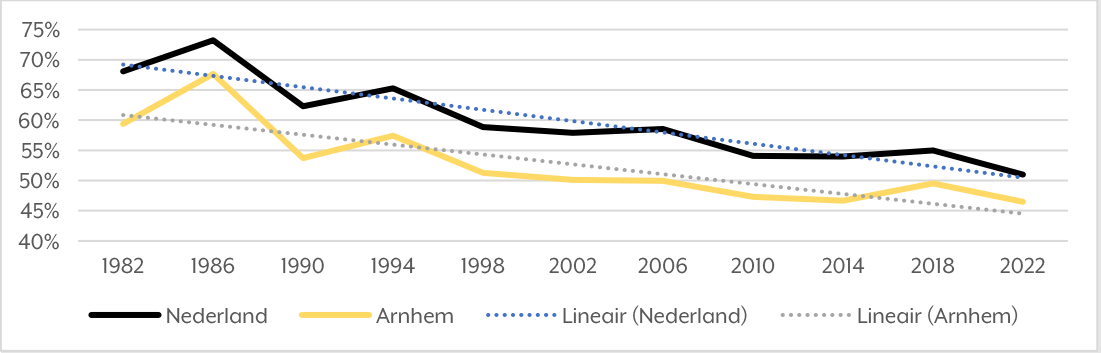
De verkiezingsopkomst verschilt sterk per wijk. Inwoners hebben het gevoel dat er minder aandacht is voor bepaalde wijken. Een wijkgerichte aanpak kan helpen om deze gevoelens te verminderen en biedt handvatten om niet-stemmers te motiveren wel weer te gaan stemmen.

Aanleiding en opzet

HOOFDSTUK 1

Opkomst historisch laag

"Opkomst gemeenteraadsverkiezingen historisch laag"[1] kopt het AD een paar dagen na de gemeenteraadsverkiezingen van 2022. Met een gemiddelde van net boven de 50% lag de opkomst bij de gemeenteraadsverkiezingen bijna vier procentpunt lager dan bij de verkiezingen in 2018. Bovendien was dit een gemiddelde. Veel aandacht ging uit naar negatieve uitschieters. Met name in grotere steden zoals Rotterdam, Amsterdam en ook Arnhem werden de opkomstcijfers nadrukkelijk uitgelicht. De opkomst in Arnhem was met 46,5% lager dan landelijk gemiddeld en de laagste ooit gemeten in Arnhem. Bovendien is hij hiermee terug op het lage niveau van de verkiezingen in 2010 (47,3%) en 2014 (46,7%). De opkomst is in Arnhem al sinds 2006 niet meer boven de 50% uitgekomen. Tegelijk bleek dat de opkomstverschillen binnen gemeenten soms groter zijn dan tussen gemeenten. Zo ligt de opkomst in noord Arnhemse wijken zoals Burgemeesterswijk/Hoogkamp en Alteveer/Cranevelt veel hoger dan in enkele wijken in Arnhem-Zuid, zoals de wijken in Malburgen.[2]

Figuur 1 *Opkomst bij gemeenteraadsverkiezingen in Nederland en Arnhem (1982-2022).*
Bron: Kiesraad.

Gevolgen lage opkomst

Een laag opkomstcijfer is in een democratische rechtstaat problematisch, omdat het de legitimiteit van genomen besluiten onder druk zet. Hoe kunnen gemeenteraadsleden met gezag lastige keuzes maken en ingrijpende beslissingen nemen als zij maar een klein deel van de inwoners vertegenwoordigen? Om hier wat aan te doen, is het cruciaal om te weten wie de niet-stemmers zijn: wat zijn hun achtergronden en welke motieven hebben zij om bij de gemeenteraadsverkiezingen thuis te blijven?

De gemeenteraad van Arnhem wil daarom onderzoeken waarom de opkomst bij de gemeenteraadsverkiezingen in Arnhem daalde en wat nodig is om het opkomstpercentage structureel te verhogen.

[1] https://www.ad.nl/video/sectie/nieuws-1/productie/opkomst-gemeenteraadsverkiezingen-historisch-laag-290905
[2] *Bron: cijfers uit de databank verkiezingsuitslagen van de Kiesraad.*

Onderzoeksdoelen en -vragen

Het hoofddoel is inzicht krijgen in welke factoren van invloed zijn geweest op het niet-stemmen van Arnhemmers tijdens afgelopen gemeenteraadsverkiezingen.

Daarnaast zijn er twee subdoelen:

- ✓ Inzicht geven in de betrokkenheid van inwoners bij de stad en hun directe leefomgeving (wijk of buurt) en in het vertrouwen dat zij hebben in het Arnhemse gemeentebestuur.
- ✓ Aangeven wat het handelingsperspectief van het Arnhemse gemeentebestuur is om de betrokkenheid en het vertrouwen van inwoners te vergroten.

De centrale onderzoeksvraag is tweeledig:
1) Welke factoren zijn van invloed geweest op de lage opkomst bij de Arnhemse gemeenteraadsverkiezingen en 2) wat is het handelingsperspectief van het Arnhemse gemeentebestuur om de opkomst bij de gemeenteraadsverkiezingen van 2026 te verhogen?

Deze hoofdvraag beantwoorden we door in het onderzoek te focussen op de volgende deelvragen, de belangrijkste resultaten samen te vatten (hoofdstuk 2) en adviezen te formuleren (hoofdstuk 3):

1. Welke Arnhemmers gingen wel stemmen bij de gemeenteraadsverkiezingen in maart 2022 én welke niet?

1a. Wat zijn de sociaal-demografische kenmerken en betrokkenheidsprofielen van Arnhemmers die zijn gaan stemmen?

1b. Wat zijn de sociaal-demografische kenmerken en betrokkenheidsprofielen van Arnhemmers die niet zijn gaan stemmen?

1c. Hoe hoog was de opkomst in de verschillende wijken?

1d. In welke mate zijn opkomstverschillen per wijk terug te voeren op de sociaal-demografische kenmerken en betrokkenheidsprofielen van wijkbewoners?

2. Welke factoren zijn van invloed op het niet-stemmen in Arnhem?

2a. In hoeverre zijn factoren gerelateerd aan betrokkenheid van invloed op Arnhemmers die niet zijn gaan stemmen?

2b. In hoeverre zijn factoren gerelateerd aan vertrouwen van invloed op Arnhemmers die niet zijn gaan stemmen?

2c. In hoeverre zijn factoren gerelateerd aan de sociale omgeving van invloed op Arnhemmers die niet zijn gaan stemmen?

2d. Op welke factoren heeft de gemeente(raad) van Arnhem invloed en op welke niet?

2e. Hoe kan de gemeente(raad) bijdragen aan het behouden van stemmers?

2f. Hoe kan de gemeente(raad) niet-stemmers activeren om te gaan stemmen?

3. Welke motieven noemen Arnhemmers als reden om te gaan stemmen, of niet?

Onderzoeksopzet

Om deze onderzoeksvragen te beantwoorden, zijn verschillende onderzoeksmethoden gebruikt. Naast kwantitatieve methoden (een vragenlijst voor alle Arnhemmers) zijn ook kwalitatieve methoden (straatgesprekken en diepte-interviews) ingezet. Hieronder leest u een samenvatting van deze opzet. In de onderzoeksverantwoording in hoofdstuk 7 leest u hier meer over.

De vragenlijst

De vragenlijst voor dit onderzoek is opgesteld door Citisens en een begeleidingscommissie met medewerkers en raadsleden van de gemeente, bestaande uit een vertegenwoordiging vanuit de raadswerkgroep burgerparticipatie, een raadsadviseur en een senior adviseur onderzoek en statistiek. Van 3 april 2023 tot en met zondag 4 mei 2023, konden inwoners van de gemeente de vragenlijst beantwoorden op www.betrokkenarnhem.nl. Dit kon in het Nederlands, Engels, Arabisch en Turks.

Via een grootschalige campagne waarin zowel online als offline middelen zijn ingezet, is het onderzoek verspreid onder de inwoners van de gemeente Arnhem. Om inwoners te bereiken:

- ontvingen ruim 18.000 huishoudens in wijken waar de opkomst het laagst was een huis-aan-huis ansichtkaart.
- liep er gedurende het gehele veldwerk een online campagne op Facebook en Instagram en op kanalen van DPG, zoals NU.nl en AD.nl.
- werden 615 inwoners van Arnhem die lid zijn van het panel van Citisens via e-mail uitgenodigd om de vragenlijst in te vullen.
- zijn de Teams Leefomgeving van de gemeente Arnhem en de netwerken van Arnhemse Moskeeën gevraagd om de vragenlijst bij Arnhemmers onder de aandacht te brengen. Dit heeft geleid tot het verspreiden van flyers en posters op ongeveer 70 plekken in Arnhem, zoals bij multifunctionele centra, locaties van Rijnstad en moskeeën. Daarnaast zijn 100 organisaties via de mail geattendeerd op het onderzoek.
- zijn op 19 en 20 april in totaal vijf veldenquêteurs de straat op gegaan om de vragenlijst samen met inwoners in te vullen.
- konden inwoners op werkdagen tussen 10.00 en 17.00 bellen naar een 0800-nummer om een papieren versie van de vragenlijst aan te vragen.

Bovendien hebben ook de gemeente en de gemeenteraad van Arnhem veelvuldig aandacht gevraagd voor het onderzoek via de eigen kanalen en wezen ook (lokale) media zoals de Gelderlander[3] op het onderzoek. Deze campagne heeft geleid tot 964 invullers van de vragenlijst. De resultaten van het online onderzoek zijn gewogen aan de hand van de betrokkenheidsprofielen van Citisens zoals deze in Arnhem aanwezig zijn, en vormen hiermee een representatieve afspiegeling van de mening van de inwoners van de gemeente Arnhem. In de onderzoeksverantwoording leest u meer over de respons en weging van de resultaten.

Straatgesprekken & diepte-interviews

Op 19 en 20 april spraken de onderzoekers 58 mensen tijdens straatgesprekken. Al deze gesprekken zijn gevoerd met Arnhemmers die aangaven dat ze niet hebben gestemd bij de laatste gemeenteraadsverkiezingen. De straatgesprekken duurden 1 tot 10 minuten. Hierin werd kort gesproken over de belangrijkste redenen voor mensen om niet te stemmen. Daarnaast voerden de onderzoekers tien diepgaandere gesprekken met Arnhemmers die niet

[3] Zie https://www.gelderlander.nl/arnhem/ansichtkaart-voor-18-000-huishoudens-arnhem-zoekt-verklaring-voor-lage-opkomst-bij-lokale-verkiezingen~ac254097/

stemden bij de gemeenteraadsverkiezingen in 2022. In deze diepte-interviews van gemiddeld 45 minuten stond de ervaring van de inwoner met verkiezingen en Arnhem centraal. Dit gesprek werd gevoerd aan de hand van vier thema's die ook de basis vormden voor de vragenlijst. Dit zijn: democratische waarden en politieke kennis, sociale omgeving, de rol van maatschappelijke organisaties en contact met de gemeente.

Leeswijzer

Deze rapportage bevat in totaal zeven hoofdstukken. In het eerste hoofdstuk las u de aanleiding voor dit onderzoek, hoe het is opgezet en vindt u deze leeswijzer. Hierna leest u in hoofdstuk 2 de belangrijkste resultaten van dit onderzoek, terwijl hoofdstuk 3 adviezen voor de gemeenteraad van Arnhem bevat die uit deze bevindingen volgen.

In de hoofdstukken 4 tot en met 6 zijn de belangrijkste inzichten weergegeven. Ten eerste biedt hoofdstuk 4 inzicht in de Arnhemse niet-stemmer. U leest hoe de Arnhemse niet-stemmer kan verschillen van stemmers, maar ook hoe niet-stemmers onderling van elkaar verschillen. Voortbouwend op dit laatste vindt u in hoofdstuk 5 een beschrijving van verschillen tussen Arnhemse wijken aan de hand van een verdiepende analyse op inwoners die wél stemden tijdens de gemeenteraadsverkiezingen in 2022. Dit betreft een vergelijking tussen stemmers uit wijken met een hoge opkomst bij gemeenteraadsverkiezingen, ten opzichte van stemmers uit wijken waar de opkomst laag was. Hoofdstuk 6 duidt de resultaten van dit onderzoek in het licht van bestaande theoretische inzichten op basis van eerder gedaan (inter)nationaal onderzoek.

Tenslotte leest u de onderzoeksverantwoording in hoofdstuk 7. Deze biedt inzicht in wanneer en hoe het onderzoek is uitgevoerd.

Belangrijkste resultaten

HOOFDSTUK 2

In dit hoofdstuk vatten wij de belangrijkste resultaten van dit onderzoek samen en geven we antwoord op de vraag welke factoren van invloed zijn op de lage opkomst bij de Arnhemse gemeenteraadsverkiezingen.

1) Niet-stemmers hebben minder politiek (zelf)vertrouwen

Niet-stemmers hebben over het algemeen weinig vertrouwen in de politiek. Ze hebben het gevoel dat niet naar hen geluisterd wordt. Ook hebben ze vergeleken met stemmers minder vertrouwen in de gemeenteraad. Daarnaast hebben niet-stemmers een lager politiek zelfvertrouwen. Ze vinden dat ze weinig invloed hebben op beslissingen die hen aangaan en denken niet dat stemmen voor hen een verschil maakt.

2) Een gebrek aan interesse en kennis zorgt voor niet-stemmen

Gebrek aan kennis en interesse is een belangrijke reden om niet te gaan stemmen bij gemeenteraadsverkiezingen. Niet-stemmers weten vaak niet op wie ze moeten stemmen en hebben geen zin om zich hierin te verdiepen. Niet-stemmers vinden het moeilijk om op de hoogte te blijven van wat er gebeurt in de gemeenteraad van Arnhem en weten meestal niet waar politieke partijen en politici voor staan. Als niet-stemmers wél kennis hebben van de lokale politiek of hier belangstelling voor hebben, zijn ze door hun lage politieke (zelf) vertrouwen niet gaan stemmen (zie 1).

3) De gemeenteraad is voor niet-stemmers te weinig zichtbaar

Dat niet-stemmers weinig kennis hebben van de lokale politiek en hier weinig interesse in hebben, heeft volgens hen te maken met de gebrekkige zichtbaarheid van de gemeenteraad. In de diepte-interviews geven geïnterviewden aan dat ze weinig tot geen politici en bestuurders zien in hun wijk. Ze kennen meestal geen enkel raadslid. Ook missen zij informatie over wat de gemeenteraad doet en bereikt. Het ervaren gebrek aan contact met de lokale politiek leidt er ook toe men het gevoel heeft dat er niet naar de inwoners van Arnhem geluisterd wordt. Daardoor heerst het gevoel dat de gemeente niet weet wat er speelt in de wijk. Ook hebben niet-stemmers vaak het idee dat hun wijk is achtergesteld ten opzichte van andere wijken.

4) In een weinig politiek betrokken sociale omgeving gaan mensen niet stemmen

In de keuze om wel of niet te gaan stemmen speelt de sociale omgeving van Arnhemmers een belangrijke rol. Niet-stemmers spreken minder vaak over de gemeenteraadsverkiezingen met hun partner, familie of vrienden. Bovendien is het in hun sociale omgeving ook minder gebruikelijk dat anderen gaan stemmen. Ook wordt hen minder vaak gevraagd of ze gestemd hebben, net zoals ze anderen ook niet vragen of ze hebben gestemd. Kortom, de lokale politiek speelt nauwelijks een rol in hun sociale omgeving. Dit wordt tijdens de interviews geïllustreerd door Arnhemmers die aangeven dat in hun omgeving bijna niemand stemt, dat ze er niet mee zijn opgegroeid of dat hun vrienden ook niet stemmen. Dit maakt dat deze groep Arnhemmers weinig motivatie vanuit hun sociale omgeving ervaart om te gaan stemmen.

5) Niet-stemmers zijn minder vaak lid van maatschappelijke organisaties

Niet-stemmers zijn minder vaak lid van een vereniging of organisatie. Stemmers zijn juist vaker lid van een politieke partij, vakbond of sportvereniging. Maatschappelijke organisaties en verenigingen zijn plekken waar inwoners anderen uit de gemeente spreken en waar het gesprek over lokale politiek kan worden gevoerd. Zo bleek uit een van de diepte-interviews dat een gesprek zoals dit vaker gevoerd wordt in een buurthuis en inwoners zo op de hoogte blijven van de lokale politiek. Doordat inwoners die niet stemden minder vaak lid zijn van organisaties of verenigingen zoals deze, hebben zij een kleinere kans om op die manier op de hoogte te blijven of betrokken te zijn bij de lokale politiek.

6) Negatieve ervaringen met de gemeente zijn redenen om niet te stemmen

Uit diepte-interviews komt naar voren dat sommige inwoners het lastig vinden om onderscheid te maken tussen de gemeenteraad, het college van B&W en de ambtelijke organisatie. Veel inwoners zien dat allemaal als dé gemeente. Negatieve ervaringen met 'de gemeente' leiden dan tot een afname van het politiek (zelf)vertrouwen (zie 1), waardoor men minder gemotiveerd is om te gaan stemmen. Niet-stemmers en stemmers uit ons onderzoek nemen even vaak contact op met de gemeente, maar niet-stemmers zijn over het algemeen wel negatiever over dit contact.

7) Niet-stemmers en stemmers uit dezelfde wijken lijken op elkaar

Niet-stemmers zijn divers in hun beweegredenen om niet te gaan stemmen (zoals hierboven beschreven) en zijn ook divers qua achtergrondkenmerken. Datzelfde geldt voor stemmers: ook zij verschillen onderling van elkaar. In de praktijk betekent dit dat stemmers en niet-stemmers soms veel op elkaar lijken. Als we kijken naar hun opvattingen over democratie en politiek in Arnhem, zien we dat de verschillen tussen stemmers en niet-stemmers in sommige wijken erg klein zijn. In wijken waar de opkomst bij de laatste gemeenteraadsverkiezingen lager dan gemiddeld was, blijken stemmers net zoals hun niet-stemmende wijkgenoten minder vertrouwen te hebben in de lokale politiek en zich hier minder betrokken bij te voelen.

8) Redenen om te gaan stemmen verschillen tussen wijken

De opkomst bij de gemeenteraadsverkiezingen in Arnhem verschilt sterk tussen wijken. Zo ligt de opkomst in noord Arnhemse wijken zoals Burgemeesterswijk/Hoogkamp en Alteveer/Cranevelt veel hoger dan in enkele wijken in Arnhem-Zuid zoals Malburgen of Presikhaaf-Oost. De inwoners van deze wijken hebben minder politiek (zelf)vertrouwen dan inwoners van wijken waar de opkomst hoog is (zie 1 en 4). Opvallend is dat ook stemmers in deze wijken negatiever denken over de lokale politiek. Zij blijken andere redenen te hebben om te gaan stemmen dan inwoners uit wijken met een hoge opkomst. Inwoners uit wijken met een hoge opkomst stemmen vooral omdat zij vinden dat de gemeenteraad keuzes maakt over onderwerpen die zij belangrijk vinden, terwijl Arnhemmers uit wijken met een lage opkomst vaker stemmen omdat zij dit zien als hun burgerplicht.

9) In wijken met een lage opkomst worden mensen minder gemotiveerd om te gaan stemmen

Inwoners uit lage opkomstwijken worden minder vaak door mensen uit hun sociale omgeving (zoals vrienden en familie) gestimuleerd om te gaan stemmen. Zij praten minder vaak met anderen over de gemeenteraadsverkiezingen en ook stemmen anderen in hun sociale omgeving minder vaak. Bovendien wordt aan inwoners uit deze wijken minder vaak gevraagd of zij hebben gestemd tijdens de verkiezingen. Ook zijn stemmers uit wijken met een lage opkomst minder vaak lid van buurtorganisaties, clubs of verenigingen. Al met al is de kans dat een inwoner uit een wijk met een lage opkomst gemotiveerd of aangeleerd wordt om te gaan stemmen, kleiner dan voor inwoners uit wijken met een hoge opkomst. Dat lijkt erop te duiden dat de verschillen in opkomst tussen de verschillende Arnhemse wijken bij ongewijzigd beleid steeds groter worden.

10) Tot slot: lage opkomst in Arnhem is niet nieuw en niet uniek

Om het probleem van de lage opkomst bij de gemeente in het juiste perspectief te plaatsen, is het goed om tot slot op te merken dat de lage opkomst niet nieuw en niet uniek is. Sinds 2006 is de opkomst bij de Arnhemse gemeenteraadsverkiezingen niet boven de 50% uitgekomen. Bij de laatste verkiezingen was de opkomst weliswaar historisch laag, maar ten opzichte van eerdere raadsverkiezingen daalde de opkomst niet sterk. Verder was Arnhem niet de enige gemeente met een lage verkiezingsopkomst: het gemiddelde opkomstpercentage van alle gemeenten was in 2022 niet eerder zo laag.

Adviezen

HOOFDSTUK 3

In dit hoofdstuk worden adviezen geformuleerd voor de gemeenteraad van Arnhem. Deze zijn gebaseerd op de uitkomsten van het onderzoek naar de opkomst tijdens de gemeenteraadsverkiezingen van 2022 in de gemeente Arnhem. Hiermee geven we antwoord op de vraag naar het handelingsperspectief van het Arnhemse gemeentebestuur om de opkomst bij komende gemeenteraadsverkiezingen te verhogen.

1) Intensiveer en verbeter de raadscommunicatie

Het gebrek aan kennis over en interesse in de lokale politiek is voor kiezers een belangrijke reden om bij gemeenteraadsverkiezingen niet naar de stembus te gaan. In verkiezingstijd vinden inwoners het moeilijk om informatie te vinden over de belangrijkste thema's en standpunten van partijen. Ook buiten verkiezingstijd missen inwoners terugkoppeling over wat er in de Arnhemse gemeenteraad gebeurt. Inwoners hebben behoefte aan heldere en bondige informatie die aangeeft welke onderwerpen zijn besproken, welke standpunten partijen hierover hebben ingenomen en wat de gemeenteraad uiteindelijk heeft besloten. Hierbij is het belangrijk rekening te houden met de doelgroep van deze informatie, zowel in het taalgebruik als de middelen. Als inwoners beter weten hoe de besluitvorming verloopt over onderwerpen die ze belangrijk vinden, stimuleert hen dat om bij gemeenteraadsverkiezingen te gaan stemmen.

2) Wees als gemeenteraad zichtbaar in de samenleving

Dat niet-stemmers weinig kennis hebben van de lokale politiek en hier weinig interesse in hebben, heeft zoals gezegd veel te maken met de gebrekkige zichtbaarheid van de gemeenteraad. Vooral in wijken met een lage opkomst zien inwoners weinig tot geen politici en bestuurders in hun wijk. Dit ervaren gebrek aan contact met de lokale politiek geeft inwoners het gevoel dat er niet naar hen geluisterd wordt. Het verlaagt hun politieke (zelf)vertrouwen en daarmee hun geneigdheid om te gaan stemmen. Hoewel raadsleden dit probleem als volksvertegenwoordiger zelf kunnen oplossen, heeft de gemeenteraad hier ook een collectieve verantwoordelijkheid. Als beslissingen worden genomen die voor een bepaalde wijk ingrijpende gevolgen (kunnen) hebben, is het raadzaam om als gemeenteraad op locatie beeldvormende en oordeelsvormende bijeenkomsten te houden. Dit verlaagt de drempel voor inwoners om in te spreken, verduidelijkt de standpunten van politieke partijen en maakt de belangenafweging van de gemeenteraad meer inzichtelijk. Als inwoners het belang en de werking van de lokale democratie meer gaan inzien, vergroot dat de kans dat ze aan gemeenteraadsverkiezingen deelnemen.

3) Verbeter het (klant-)contact met inwoners

Uit de vragenlijst bleek dat niet-stemmers hun contact met de gemeente minder positief zien dan stemmers. Ook geïnterviewde niet-stemmers gaven aan dat een negatieve ervaring met de gemeente voor hen reden was om niet te gaan stemmen. Inwoners hebben soms moeite om de juiste persoon te bereiken en hebben hierdoor het gevoel dat ze niet serieus worden genomen. Ook dit verlaagt hun politieke (zelf)vertrouwen en daarmee hun geneigdheid te gaan stemmen. Daarom is het aan te bevelen om te onderzoeken hoe inwoners de contacten met de gemeente ervaren en hoe die kunnen worden verbeterd, bijvoorbeeld bij

participatietrajecten (en de terugkoppeling hiervan), bij aanvragen van vergunningen en voorzieningen of in dagelijkse contacten bij afvalinzameling en groenbeheer. Als inwoners meer het gevoel krijgen dat hun vragen en problemen door het gemeentebestuur worden begrepen en serieus worden genomen, vergroot dat hun motivatie om te gaan stemmen bij de gemeenteraadsverkiezingen.

4) Versterk het wijkgericht werken

Niet alleen de opkomstcijfers maar ook de onderzoeksresultaten laten grote verschillen tussen Arnhemse wijken zien. Die verschillen worden ook door Arnhemmers herkend. In wijken waar de opkomst lager dan gemiddeld is, hebben inwoners vaker het gevoel dat het gemeentebestuur weinig aandacht heeft voor de problemen die hier spelen. Hoewel Arnhem een lange traditie heeft van wijkgericht werken, vinden inwoners in wijken met een lage opkomst dat hun wijk is achtergesteld ten opzichte van andere wijken. Behalve niet-stemmers, hebben ook stemmers hier vaker een negatief oordeel over de lokale politiek. Het politiek (zelf)vertrouwen is in deze wijken lager dan in wijken met een hoge opkomst, waardoor inwoners minder geneigd zijn te gaan stemmen. Ook stemmers zullen hier de volgende keer gemakkelijker thuisblijven. Om deze wijk-gebonden verschillen in politiek (zelf)vertrouwen aan te kunnen pakken, is het nodig dat het wijkgericht werken op een aantal punten wordt versterkt, vooral in wijken met een lage opkomst. Daarbij kan concreet worden gedacht aan het vergroten van mogelijkheden om mee te praten over ontwikkelingen in de wijk: uit het onderzoek blijkt immers dat inwoners in deze wijken vinden dat er te weinig naar hen wordt geluisterd. Een andere manier om het wijkgericht werken te versterken, is een grotere gerichtheid op samenlevingsopbouw. Het onderzoek laat zien dat de sociale omgeving in wijken met een lage opkomst weinig stimulerend is. Door de sociale structuren in deze wijken te versterken, ontstaat een omgeving waarin mensen zaken die in de wijk spelen gezamenlijk kunnen bespreken. Dit versterkt hun politiek (zelf)vertrouwen en daarmee hun geneigdheid om te gaan stemmen.

5) Richt campagneactiviteiten ook op wijken met een lage opkomst

Opkomstbevordering is vooral een verantwoordelijkheid van politieke partijen en hun vertegenwoordigers in de gemeenteraad. Of Arnhemmers in alle wijken zich vertegenwoordigd voelen, hangt namelijk af van de vraag waar partijen hun verkiezingscampagnes voeren en tijdens de raadsperiode zichtbaar voor kiezers opkomen. Om hun schaarse middelen zo effectief mogelijk te besteden, zijn politieke partijen geneigd om hun campagnes vooral te focussen op de wijken waar hun kiezers te vinden zijn. Dit leidt ertoe dat partijen de wijken met een lage opkomst links laten liggen. Deze wijken krijgen hierdoor het gevoel dat de politiek er niet voor hen is. Hierdoor zal de opkomst in die wijken verder dalen, waardoor er daar minder stemmen te winnen zijn voor politieke partijen, die daaraan dan minder aandacht zullen besteden, waardoor de opkomst verder daalt, enzovoort, enzovoort. Het is aan politieke partijen om deze negatieve spiraal te doorbreken. Door meer aandacht te besteden aan kiezers die normaal niet gaan stemmen, kunnen ze niet alleen hun kiezerspotentieel vergroten, maar tegelijkertijd de opkomst bevorderen. Als partijen kun aandacht ook richten op wijken waar kiezers minder vaak stemmen, vergroot dat hier het politiek (zelf)vertrouwen van inwoners en daarmee hun bereidheid te gaan stemmen.

De Arnhemse niet-stemmer

HOOFDSTUK 4

Leeswijzer

In dit hoofdstuk leest u inzichten in de Arnhemse niet-stemmer op basis van resultaten uit de inwonersconsultatie,[4] de straatgesprekken en de diepte-interviews. In het onderzoek is de focus gelegd op de motieven en omstandigheden waardoor inwoners besloten om wel of niet naar de stembus te gaan. De resultaten worden behandeld op basis van vier centrale factoren waar deze motieven en omstandigheden mee te maken hebben: democratische waarden en politieke kennis, sociale omgeving, de rol van maatschappelijke organisaties en contact met de gemeente. Om de lezer te voorzien van de juiste context, leest u hieronder eerst over de deelnemers aan het onderzoek. U leest over de invullers van de vragenlijst, de inwoners die op straat zijn gesproken en de diepte-interviews met Arnhemmers.

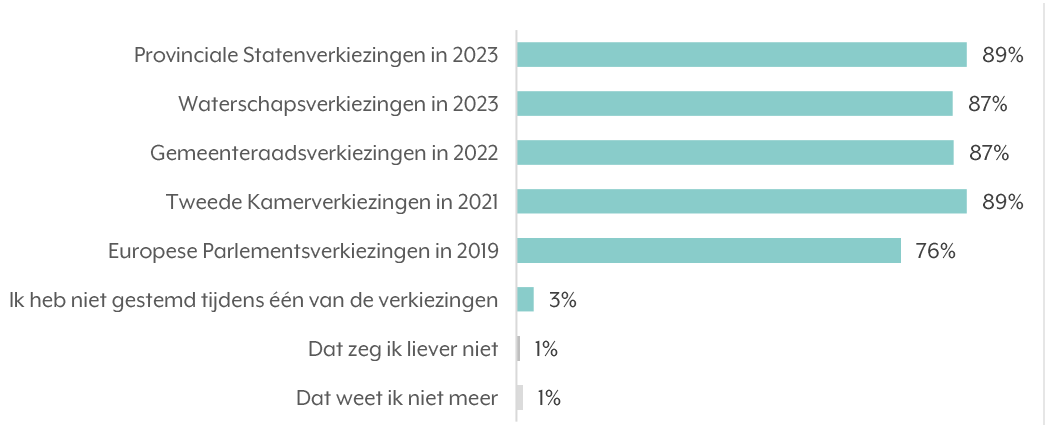
De deelnemers aan het onderzoek

Dit onderzoek begon met een kwantitatief onderzoek in de vorm van een vragenlijst, om een beter beeld te krijgen van de Arnhemse situatie. Zoals omschreven in het eerste hoofdstuk, is een grootschalige campagne ingezet om een grote en diverse groep niet-stemmers te bereiken. Het doel van deze campagne was om zo veel mogelijk inwoners de kans te geven mee te doen aan het onderzoek. In totaal zagen meer dan 20.000 inwoners de campagne op sociale media, werd de campagne op de kanalen van DPG media meer dan 167.000 keer getoond en werd bij 18.000 huishoudens in wijken waar de opkomst het laagst was een ansichtkaart bezorgd met informatie over het onderzoek.

Uiteindelijk is de vragenlijst ingevuld door 117 niet-stemmers. In totaal vulden 964 Arnhemmers de vragenlijst in. Dit betekent dat – zoals weergegeven op de volgende pagina - 13% van de invullers van de vragenlijst niet stemde. Dit percentage ligt lager dan het daadwerkelijke percentage Arnhemmers dat niet stemde (54%). De inzichten in de antwoorden van de 117 Arnhemmers die niet-stemden en hoe deze verschillen van de antwoorden gegeven door inwoners die wel stemden, vormden het uitgangspunt voor het vervolg van het onderzoek. In diepte-interviews met 10 inwoners die niet stemden bij de gemeenteraadsverkiezingen in 2022 is verder ingegaan op de motieven en belemmeringen die bleken uit de kwantitatieve analyse. Daarnaast spraken de onderzoekers tijdens het afnemen van de vragenlijst in Arnhem met 58 inwoners die geen behoefte hadden om de vragenlijst in te vullen, maar wel bereid waren om kort hun keuze om niet te gaan stemmen toe te lichten.

[4] *De grafieken in het hoofdstuk zijn gebaseerd op de antwoorden op de online vragenlijst. Vanwege de routing in de vragenlijst is niet elke vraag gesteld aan alle deelnemers. Per vraag staan dan ook verschillende aantallen invullers genoemd en is, indien van toepassing, aangegeven aan welke groep de vraag is gesteld. Door afronding tellen de weergegeven percentages per vraag niet altijd tot precies 100% op. In het geval van meerkeuzevragen ligt het totaal van de weergegeven percentages daarentegen hoger dan 100%. Door de routing zijn er bij sommige vragen minder dan 100 respondenten. In deze gevallen zijn de aantallen gerapporteerd, in plaats van de percentages.*

Tijdens welke verkiezingen in de afgelopen 4 jaar heb je gestemd? *Meerkeuze* (n = 964)

	%
Provinciale Statenverkiezingen in 2023	*89%*
Waterschapsverkiezingen in 2023	*87%*
Gemeenteraadsverkiezingen in 2022	*87%*
Tweede Kamerverkiezingen in 2021	*89%*
Europese Parlementsverkiezingen in 2019	*76%*
Ik heb niet gestemd tijdens één van de verkiezingen	*3%*
Dat zeg ik liever niet	*1%*
Dat weet ik niet meer	*1%*

Democratische waarde en politieke kennis

Om inzicht te krijgen in de democratische waarden van Arnhemmers, is in de vragenlijst ten eerste gevraagd wat democratie in Arnhem voor hen betekent. Arnhemmers noemen vooral dat in een democratie de macht bij het volk ligt, dat iedere inwoner van Arnhem haar of zijn mening mag delen en actief mag meedenken over hoe de stad eruit komt te zien. Daarnaast noemen invullers dat democratie betekent dat er naar hen geluisterd wordt. Veel niet-stemmers geven echter aan dat ze op dit moment niet het gevoel hebben dat dit het geval is. Bovendien geven Arnhemmers in brede zin aan niet altijd het gevoel te hebben dat zij invloed hebben op de beslissingen die in de gemeente gemaakt worden. Dit beeld komt overeen met een reactie die de veldenquêteurs hoorden tijdens de straatgesprekken. Daarbij gaven deze inwoners aan te weinig vertrouwen te hebben in de democratie om te gaan stemmen. Bovendien bleken inwoners tijdens de straatgesprekken zeer kritisch te zijn op het huidige systeem of in een klein aantal gevallen zelfs te geloven dat dit systeem niet bestaat.

"Ze doen toch wat ze zelf willen, luisteren niet naar de mensen"
- Inwoner tijdens de straatgesprekken

In de diepte-interviews met niet-stemmers wordt duidelijk dat zij democratie belangrijk vinden. Zo stelt een geïnterviewde dat elke stem telt. Een andere geïnterviewde legt uit dat ze het belangrijk vindt om te weten waar de politieke partijen voor staan en wat zij doen en dat zij niet gaat stemmen als ze dat niet weet: ze wil niet onvoorbereid zijn. Een derde geïnterviewde stelt dat hij democratie heel belangrijk vindt en juist daarom niet stemt, omdat hij zich niet kan

vinden in de politieke keuzes die worden gemaakt in Arnhem en Nederland. Een deel van de geïnterviewden zou anderen zelfs aanmoedigen om te gaan stemmen, ondanks dat zij het zelf niet doen. Dit geldt met name voor de landelijke verkiezingen. Dit sentiment kwam het best naar voren in gesprek met een inwoner uit de wijk Guldenbodem die zichzelf beschreef als: "*Iemand die democratie belangrijk vindt, die het goed heeft, zich vertegenwoordigd voelt, maar niet het idee heeft dat de eigen stem serieus wordt genomen en daarom niet gaat stemmen. Maar, wel weer zou gaan stemmen als de democratie of de huidige situatie in het gedrang komt.*"

Niet-stemmers hechten minder waarde aan stemmen bij de gemeenteraad: iets meer dan de helft van de niet-stemmers vindt het belangrijk dat zij mag stemmen voor de gemeenteraad, terwijl dit bij de stemmers bijna alle invullers zijn (97%). Aan inwoners die regelmatig, soms of nooit stemmen bij de gemeenteraadsverkiezingen, is gevraagd waarom zij niet (altijd) stemmen. 55 inwoners die niet stemden bij de gemeenteraadsverkiezingen in 2021, geven aan dit normaal wel altijd of vaak te doen. Daarnaast stemden 19 inwoners wel bij de gemeenteraadsverkiezingen van 2022 terwijl zij bij andere verkiezingen regelmatig, soms of nooit stemmen. Van inwoners die niet (altijd) stemmen bij gemeenteraadsverkiezingen, noemt bijna de helft als reden dat zij geen vertrouwen hebben in de gemeenteraad. Daarnaast denkt meer dan een derde van de niet-stemmers dat hun stem geen invloed heeft. Inwoners die aangeven een andere reden te hebben dan de opties in de vraag, noemen in de open antwoorden dat zij het gevoel hebben dat stemmen geen zin heeft.

"Ik heb het gevoel dat het geen zin heeft. Niets uitmaakt." – Invuller van de inwonersconsultatie die niet stemde

Dit sluit aan bij de verhalen die uit de diepte-interviews en straatgesprekken naar voren komen. Niet-stemmers laten weten dat ze vinden dat de politiek te weinig luistert naar wat de inwoners van Arnhem willen. Ze willen meer betrokken worden bij het maken en uitvoeren van plannen voor de stad. De veldenquêteurs kwamen veel mensen op straat tegen die geen enquête wilden invullen of in gesprek wilden, maar die in het voorbij gaan dingen zeiden als: "Geen vertrouwen!" "Ze doen toch wat ze zelf willen." "Ze beloven van alles, maar doen niets." "Het heeft toch geen zin." "Het is allemaal één pot nat."

Het gebrek aan vertrouwen in politici is ook bij geïnterviewde mensen aanwezig. Zij geloven bijvoorbeeld niet dat hun stem ertoe doet of dat zij op welke manier dan ook invloed hebben op de politiek.

Een andere reden die in de straatgesprekken veel naar voren komt, is het gebrek aan interesse in de politiek. In diepte-interviews komt dit slechts beperkt naar voren, wat is te verklaren doordat mensen die niet geïnteresseerd zijn in de politiek hier niet snel over in gesprek willen gaan. Wel vertelt een geïnterviewde (29 jaar, Presikhaaf-Oost) dat ze niet weet waar ze informatie kan vinden over de gemeenteraadsverkiezingen. Ze is maatschappelijk geïnteresseerd en erg actief op sociale media, maar krijgt weinig van de politiek mee, terwijl ze graag meer informatie zou ontvangen om zo een goede keuze te kunnen maken tussen partijen en dus te gaan stemmen.

Waarom stem je niet (altijd) bij gemeenteraadsverkiezingen? *Meerkeuze* (n = 79, inwoners die regelmatig, soms of nooit stemmen bij gemeenteraadsverkiezingen)

	n
Ik heb geen vertrouwen in de gemeenteraad	*50*
Ik denk niet dat mijn stem invloed heeft	*38*
Ik weet niet op wie ik moet stemmen	*20*
Ik ken niemand op wie ik kan stemmen	*16*
Ik heb geen zin of tijd om me erin te verdiepen	*6*
De gemeenteraad maakt keuzes over onderwerpen die ik niet belangrijk vind	*6*
Ik weet niet waar het over gaat	*6*
Ik denk dat dingen op dit moment goed gaan in Arnhem	*5*
Ik heb vaak andere plannen op dagen dat ik kan stemmen	*3*
Ik vind stemmen moeilijk, omdat:	*12*
Anders, namelijk:	*30*

Meer dan de helft van de invullers die nooit, soms of regelmatig gaan stemmen, geeft aan dat het hen zou helpen te gaan stemmen als gemeenteraadsleden hun beloftes nakomen. Een derde denkt dat ze ook eerder zou stemmen als gemeenteraadsleden duidelijke beloftes maken. Daarnaast kiest ongeveer een derde van de invullers voor de categorie ‘Anders, namelijk’. De antwoorden die zij hier invullen lopen uiteen, maar een aantal invullers geeft bijvoorbeeld aan dat gemeenteraadsleden duidelijkere taal moeten gebruiken.

Wat zou jou helpen om wel te gaan stemmen? *Meerkeuze* (n = 95, inwoners die regelmatig, soms of nooit stemmen bij gemeenteraadsverkiezingen)

	n
Als gemeenteraadsleden hun beloftes nakomen	*61*
Als gemeenteraadsleden duidelijke beloftes maken	*31*
Als gemeenteraadsleden meer vertellen over hoe zij over dingen denken	*24*
Als de gemeente meer informatie stuurt over de verkiezingen	*16*
Als gemeenteraadsleden vaker langskomen in mijn buurt	*13*
Als ik een van de gemeenteraadsleden zou kennen	*9*
Als er een stembureau dichter bij mijn huis is	*2*
Anders, namelijk	*32*
Weet ik niet / geen mening	*2*

Deelnemers van de diepte-interviews delen de mening dat het helpt als raadsleden heldere beloftes maken en deze nakomen. Toch blijkt ook uit deze gesprekken hoe specifiek de behoeften van inwoners zijn. Hoewel een aantal geïnterviewden aangeeft nooit meer te willen stemmen, geven anderen aan weer te gaan stemmen als de democratie in het geding komt, als raadsleden zichtbaarder zouden zijn in hun wijk of als de politiek reageert op een specifieke vraag. Dat de behoeften divers zijn, blijkt nog het best uit twee interviews met jongere Arnhemmers:

"Mensen gaan niet stemmen omdat er te veel keuze is. (...) Het is te veel om over na te denken." - Inwoner Monnikenhuizen tijdens een diepte-interview.

"Ik krijg niet veel mee over de politiek en democratie in Arnhem. Dit zou ik wel willen. Ik ga niet naar de website van de gemeente. Ik zit voornamelijk op social media."
Inwoner Presikhaaf-Oost tijdens een diepte-interview.

Geïnterviewden hebben bovendien verschillende wensen over de informatieverstrekking. Waar de één graag meer via sociale media geïnformeerd wil worden, wil de ander dat liever met een flyer of een poster langs de weg. Geïnterviewden missen informatie over waar politieke partijen voor staan en wat zij hebben bereikt. Het liefst kort en krachtig geformuleerd. Ook vinden geïnterviewden dat politici meer aan de inwoners moeten vragen wat zij belangrijk vinden.

"Als je half informatie hebt dan stem je met je onderbuik en dat is niet altijd goed."
- Inwoner Guldenbodem tijdens een diepte-interview

Ook in de vragenlijst is aan niet-stemmers de vraag gesteld wat de gemeenteraad kan doen om hen te helpen wel te gaan stemmen. Hier wordt ook het nakomen van beloftes vaak genoemd. Daarnaast vinden inwoners het belangrijk dat de gemeenteraad samenwerkt voor het belang van de stad en dat er naar inwoners wordt geluisterd. Als laatste geven inwoners aan dat gemeenteraadsleden zichtbaar mogen zijn. Hierbij bedoelen zij tijdens verkiezingstijd, waarbij het belangrijk is dat duidelijk is welke standpunten een partij heeft, maar ook daarbuiten. Inwoners ontvangen graag meer terugkoppeling over wat de gemeenteraad doet en bereikt. Dit sentiment komt ook tijdens de diepte-interviews naar voren.

"Meer informatie voor de verkiezingen en meer duidelijk maken wie waarvoor staat in Arnhem."– Invuller van de inwonersconsultatie die niet ging stemmen

"Als er voldoende informatie zou zijn geweest zou ik wel zijn gaan stemmen. (...) Ik stem bij andere verkiezingen wel omdat het daar duidelijk is waar de partijen voor staan en wat ze doen in Nederland." – Inwoner Malburgen

Meer dan driekwart van de niet-stemmers die de vragenlijst invulden is niet bekend met de Arnhemse gemeenteraadsleden, terwijl dit bij stemmers iets meer dan de helft is. In de diepte-interviews leggen geïnterviewden uit dat ze (bijna) nooit iemand van de politiek zien in hun wijk. Dit komt overeen met het beeld dat er weinig tot geen raadsleden wonen in een aantal gebieden waar de opkomst laag is, zoals Malburgen en Presikhaaf. Zo wonen in de wijken Presikhaaf-West en Malburgen-Oost (zuid) bijvoorbeeld elk één raadslid. Geen van de geïnterviewden kent een gemeenteraadslid. Het verschilt sterk in hoeverre geïnterviewden hun weg kennen in de gemeentelijke en politieke wereld van Arnhem. Het is voor geïnterviewden lastig om het verschil te weten tussen een wethouder, raadslid en ambtenaar. Zij worden allemaal gezien als 'de gemeente'. Wat in bijna alle interviews opvalt, is de bekendheid die de burgemeester in de stad heeft. Hij wordt vaak positief benoemd:

"Ik vind Marcouch wel heel zichtbaar. (...) Mijn vader heeft een winkel gehad in de stad en toen deze 100 jaar bestond is Marcouch bij mijn vader op bezoek geweest. Dit maakt de burgemeester benaderbaar. (...) Hij was er bijvoorbeeld ook bij de brand in Presikhaaf. Hij heeft daar de inwoners toegesproken." – Inwoner Malburgen

Een geïnterviewde die de verschillende rollen in de gemeente wel uit elkaar kan houden, is een oudere inwoner uit Elderveld. Hij werkt zelf bij een gemeente en heeft zo de gemeentewereld leren kennen. Hij is vaak bij bijeenkomsten en is niet bang om ambtenaren of wethouders aan te spreken om een praatje te maken of vragen te stellen. Hij legt uit dat hij het belangrijk vindt om te gaan stemmen, maar dat de gemeentepolitiek niet gaat over onderwerpen die hij belangrijk vindt, zoals veiligheid, ouderenzorg en de toestroom van statushouders.

"Voor mij heeft een stem weinig waarde, want anders zou er beter naar ons geluisterd worden." – Inwoner uit Elderveld tijdens een diepte-interview

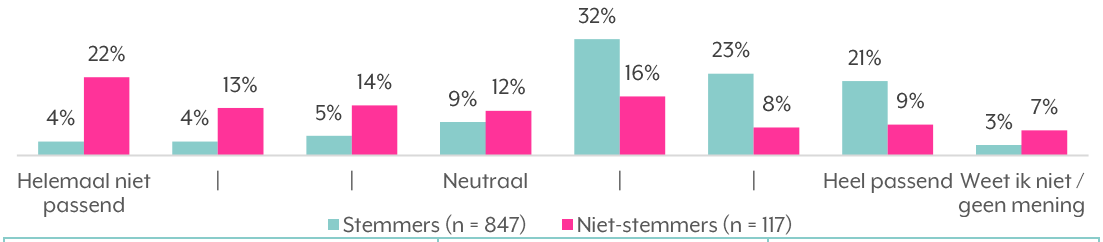
Tenslotte valt op dat geïnterviewden meer zicht hebben op de landelijke politiek dan de gemeentelijke politiek. Er worden veel voorbeelden uit de landelijke politiek genoemd. De manier waarop politici in de landelijke politiek in het nieuws komen, zorgt echter voor weinig vertrouwen bij de geïnterviewden. Er wordt getwijfeld aan de integriteit en oprechtheid van politici. Een voorbeeld dat meerdere keren wordt genoemd, is dat andere partijen de partij van Wilders uitsluiten in de samenwerking. De landelijke politiek heeft voor een aantal geïnterviewden een grote invloed op de keuze om te stemmen bij gemeenteraadsverkiezingen:

"Dat ik niet stem komt met name door de landelijke politiek. Ik heb veel zaken gezien die opgenomen waren in het verkiezingsprogramma, maar niet werden uitgevoerd. Ook heb je premier Rutte die zich dingen niet herinnert of de kwestie met de Nokia waarop hij sms'jes wist."- Inwoner Elderveld tijdens een diepte-interview

Sociale omgeving

De sociale omgeving van inwoners kan invloed hebben op hun stemgedrag. Mensen worden in hun opvattingen en gedrag over politiek gevormd door hun omgeving. Als mensen uit je omgeving stemmen, is de kans groter dat je zelf ook naar de stembus gaat. Ook het praten met anderen over politiek vergroot de kans dat iemand gaat stemmen.[5] Aan invullers van het online onderzoek is daarom gevraagd met wie zij praten over de keuzes van de Arnhemse gemeenteraad. Hieruit blijkt dat niet-stemmers minder vaak over politiek praten met hun partner, familie of vrienden dan inwoners die wel stemmen. Daarnaast gaan mensen uit de omgeving van niet-stemmers minder vaak stemmen voor de gemeenteraadsverkiezingen. Zo geeft een vijfde van de niet-stemmers aan dat hun ouders of verzorgers altijd naar de stembus gaan, terwijl dit bij stemmers bijna de helft is.

Wat past bij jou? Als er gemeenteraadsverkiezingen zijn, praat ik hierover met andere mensen. *Slider*

	Stemmers (n = 847)	*Niet-stemmers (n = 117)*
Helemaal niet passend	*4%*	*22%*
|	*4%*	*13%*
|	*5%*	*14%*
Neutraal	*9%*	*12%*
|	*32%*	*16%*
|	*23%*	*8%*
Heel passend	*21%*	*9%*
Weet ik niet / geen mening	*3%*	*7%*

[5] *Smets, K. & Van Ham, C. (2013). The embarrassment of riches? A meta-analysis of individual-level research on voter turnout. Electoral Studies, 32(2), 344-359.*

Ook wanneer er verkiezingen zijn, praten niet-stemmers hier minder vaak met anderen over dan inwoners die wel stemmen. Een derde van de niet-stemmers geeft aan met mensen uit hun omgeving te praten over de gemeenteraadsverkiezingen, terwijl driekwart van de stemmers dit doet. Vergelijkbaar worden niet-stemmers minder vaak gevraagd of zij hebben gestemd (36%, tegenover 55% bij stemmers). Een derde van de niet-stemmers vraagt aan anderen of zij hebben gestemd. Bij inwoners die wel naar de stembus gingen is dit twee derde.

In het algemeen geven invullers van de vragenlijst die niet stemden daarmee aan minder met hun sociale omgeving over politiek te praten en ervaren zij minder de verwachting van hun omgeving om te gaan stemmen. Dat betekent echter niet dat dit voor alle niet-stemmers in Arnhem hetzelfde is. Tijdens de interviews bleek namelijk dat het sterk verschilt of en in hoeverre de geïnterviewden met hun omgeving over politiek en verkiezingen praten. Zo praat een jongere geïnterviewde uit Presikhaaf-Oost niet zozeer over stemmen en verkiezingen, maar wel over maatschappelijke onderwerpen, zoals abortus, in de kerk waar ze lid van is. Een andere jonge geïnterviewde uit Monnikenhuizen geeft aan dat het in zijn familie niet gebruikelijk is om te gaan stemmen. Zelf heeft hij wel eens gestemd, maar hij ervaart de laatste tijd keuzestress. Dit sluit aan bij een interview met een andere man uit Presikhaaf-Oost. Zijn ouders hebben nog nooit gestemd en bij zijn familie wordt er vooral op een negatieve manier over politiek gepraat. Zelf wil hij wel gaan stemmen, maar de stemhulp die hij deed gaf geen duidelijk advies.

"Ik heb het zo min mogelijk over politiek met anderen. Politiek is niet iets wat je gelukkig maakt. Je kan je beter focussen op wat je wel gelukkig maakt en waar je invloed op hebt."
- Inwoner Elderveld tijdens een diepte-interview

"Ik spreek niet zo veel mensen. Ik heb weinig mensen in mijn omgeving die in een vergelijkbare situatie zitten. (...) Mijn kinderen stemmen nooit. Ik praat ook niet over politiek met ze." - Inwoner Malburgen-Oost tijdens een diepte-interview

"Ik heb nog nooit gestemd, bij geen enkele verkiezing. Ik heb dit vanuit thuis ook nooit meegekregen. Mijn ouders hebben ook nooit gestemd."
- Inwoner Presikhaaf-Oost tijdens een diepte-interview

Aan de andere kant spraken de onderzoekers ook mensen die in een omgeving zijn opgegroeid waar het gebruikelijker is om te gaan stemmen. Dit geldt bijvoorbeeld voor een man van middelbare leeftijd uit Malburgen wiens vrienden en familie allemaal stemmen. Hij noemt zelf echter dat hij te veel negatieve ervaringen met de gemeente heeft om nog te gaan stemmen. Voor een aantal geïnterviewden zorgt het niet-stemmen voor lastige gesprekken met familie. Familieleden proberen hen bijvoorbeeld te overtuigen, omdat stemmen een burgerplicht is of omdat iemand zo is opgevoed.

"Bij mijn vader zit het er diep in dat je moet gaan stemmen, het is echt een plicht. Hierover heb ik het ook met mijn vader, maar dat zorgt er niet voor dat ik ga stemmen."
- Inwoner Malburgen-Oost tijdens een diepte-interview

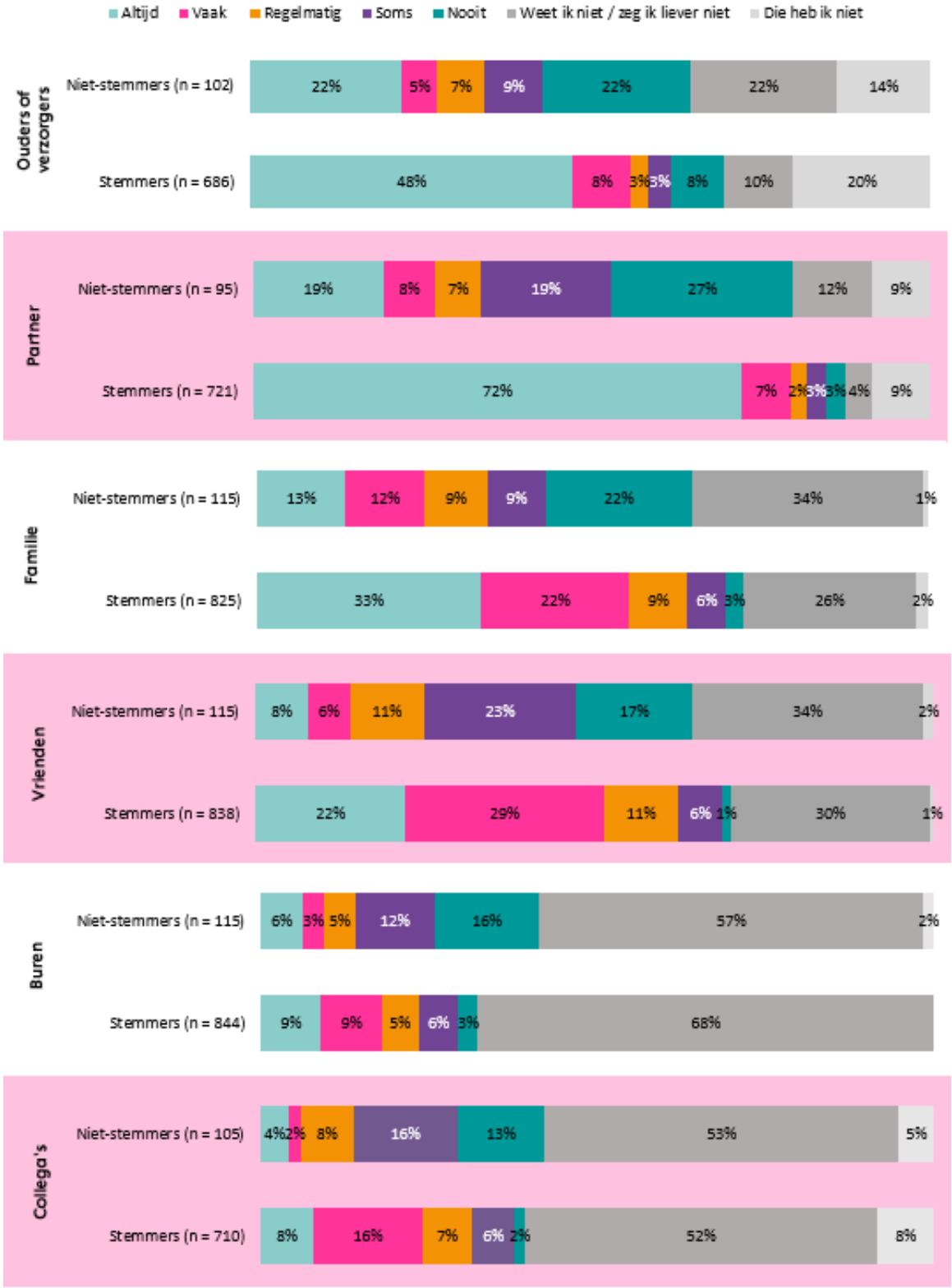
Bovendien noemen geïnterviewden dat het aantal mensen dat gaat stemmen binnen hun sociale omgeving ook afneemt. Dit geldt bijvoorbeeld voor vrienden die ook niet meer gaan stemmen of voor gezinnen waar stemmen vroeger heel gebruikelijk was, maar nu niet meer:

"Vrienden stemmen ook bijna nooit meer. Zij stemden in het verleden wel, maar je merkt steeds meer dat zij ook denken "het zal wel"."
- Inwoner Elderveld tijdens een diepte-interview

Uit bovenstaande resultaten blijkt dat de sociale omgeving een grote rol kan spelen in de keuze om te gaan stemmen. Arnhemmers die niet gingen stemmen, hebben ook meer mensen in hun omgeving die dit niet doen. Daarnaast wordt er in de omgeving van niet-stemmers minder vaak gesproken over de politiek in Arnhem. Een aantal diepte-interviews toont aan dat dit ervoor kan zorgen dat inwoners het lastiger vinden om zelf te gaan stemmen, bijvoorbeeld omdat ze niet weten op wie ze kunnen stemmen. Andere geïnterviewden laten echter ook zien dat een politiek betrokken sociale omgeving niet altijd genoeg is.

		Altijd	*Vaak*	*Regelmatig*	*Soms*	*Nooit*	*Weet ik niet / zeg ik liever niet*	*Die heb ik niet*
Ouders of verzorgers	*Niet-stemmers (n = 102)*	*22%*	*5%*	*7%*	*9%*	*22%*	*22%*	*14%*
	Stemmers (n = 686)	*48%*	*8%*	*3%*	*3%*	*8%*	*10%*	*20%*
Partner	*Niet-stemmers (n = 95)*	*19%*	*8%*	*7%*	*19%*	*27%*	*12%*	*9%*
	Stemmers (n = 721)	*72%*	*7%*	*2%*	*3%*	*3%*	*4%*	*9%*
Familie	*Niet-stemmers (n = 115)*	*13%*	*12%*	*9%*	*9%*	*22%*	*34%*	*1%*
	Stemmers (n = 825)	*33%*	*22%*	*9%*	*6%*	*3%*	*26%*	*2%*
Vrienden	*Niet-stemmers (n = 115)*	*8%*	*6%*	*11%*	*23%*	*17%*	*34%*	*2%*
	Stemmers (n = 838)	*22%*	*29%*	*11%*	*6%*	*1%*	*30%*	*1%*
Buren	*Niet-stemmers (n = 115)*	*6%*	*3%*	*5%*	*12%*	*16%*	*57%*	*2%*
	Stemmers (n = 844)	*9%*	*9%*	*5%*	*6%*	*3%*	*68%*	*0%*
Collega's	*Niet-stemmers (n = 105)*	*4%*	*2%*	*8%*	*16%*	*13%*	*53%*	*5%*
	Stemmers (n = 710)	*8%*	*16%*	*7%*	*6%*	*2%*	*52%*	*8%*

Hoe vaak gaan deze mensen stemmen bij gemeenteraadsverkiezingen? *Matrix*

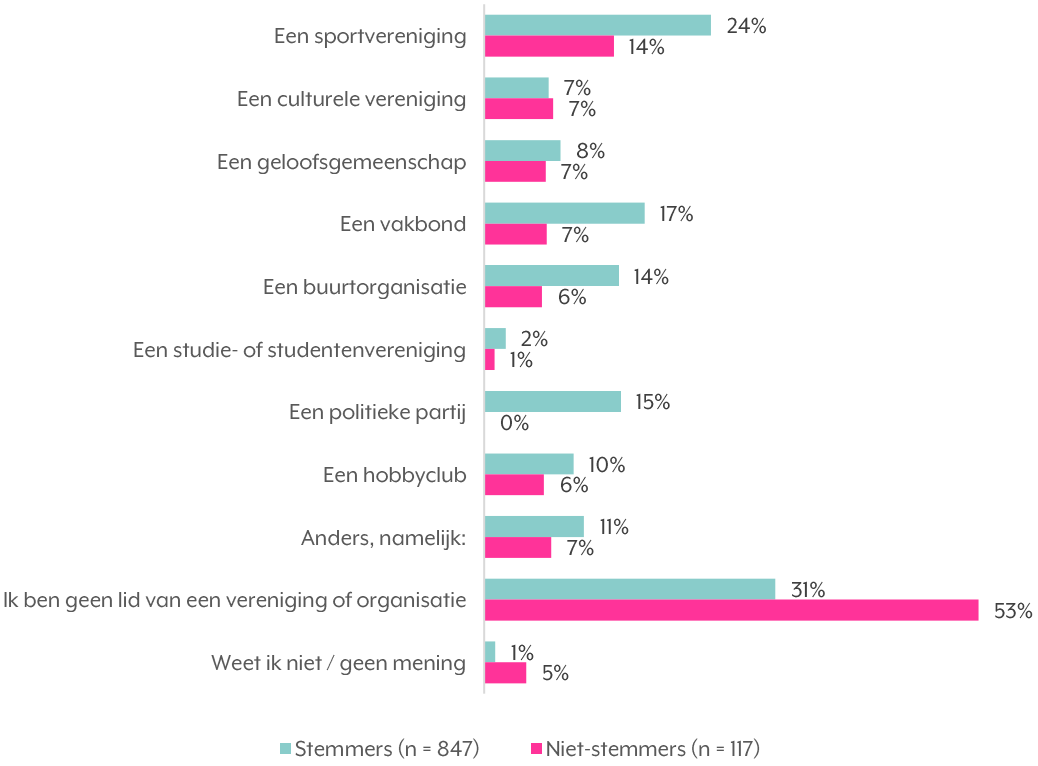

Rol van maatschappelijke organisaties

Naast de sociale omgeving, kunnen ook de maatschappelijke organisaties waar iemand lid van is of vrijwilligerswerk doet invloed hebben op haar of zijn keuze om te gaan stemmen. Dit komt ook naar voren in de antwoorden op het online onderzoek. Niet-stemmers die de vragenlijst invulden zijn minder vaak lid van een vereniging of organisatie dan invullers die wel gingen stemmen. Zo zijn stemmers vaker lid van een politieke partij of vakbond, maar ook vaker van een sportvereniging. Niet-stemmers doen echter niet minder vaak aan vrijwilligerswerk dan stemmers.[6]

Bij de diepte-interviews gaven twee personen aan lid te zijn van maatschappelijke organisaties. Een van hen verricht vrijwilligerswerk én helpt regelmatig mee bij het buurthuis. Daar merkt hij dat anderen wisselend over de Arnhemse politiek praten. Vooral oudere bezoekers van het buurthuis praten over de politiek, maar vertellen dan niet vaak of en waarop zij stemmen.

Waar ben je lid van? *Meerkeuze*

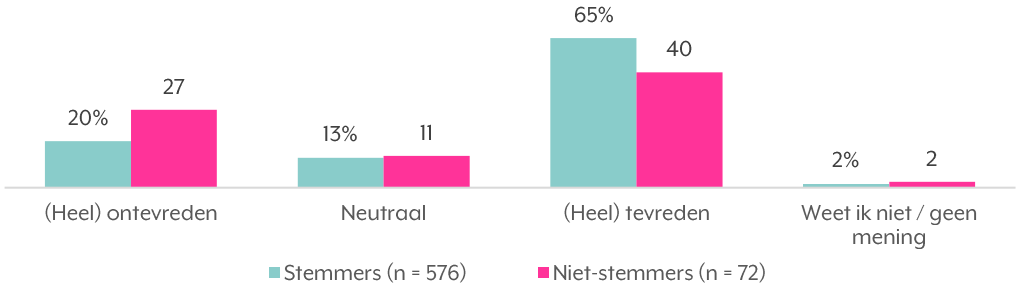
[6] *Vanwege de lage n zijn geen uitspraken te doen over het verschil tussen niet-stemmers en stemmers in de manier waarop zij bij de vereniging of organisatie over de politiek in Arnhem praten. Dit maakt dat de invloed van maatschappelijke organisaties op het stemgedrag in Arnhem niet op basis van dit onderzoek bepaald kan worden.*

	Stemmers (n = 847)	*Niet-stemmers (n = 117)*
Een sportvereniging	*24%*	*14%*
Een culturele vereniging	*7%*	*7%*
Een geloofsgemeenschap	*8%*	*7%*
Een vakbond	*17%*	*7%*
Een buurtorganisatie	*14%*	*6%*
Een studie- of studentenvereniging	*2%*	*1%*
Een politieke partij	*15%*	*0%*
Een hobbyclub	*10%*	*6%*
Anders, namelijk:	*11%*	*7%*
Ik ben geen lid van een vereniging of organisatie	*31%*	*53%*
Weet ik niet / geen mening	*1%*	*5%*

Ervaringen met de gemeente

Het contact dat inwoners in het dagelijks leven met de gemeente hebben, kan invloed hebben op hun bereidheid om te gaan stemmen. Wie minder het gevoel heeft dat de gemeente een directe impact heeft op hun dagelijkse leven, zal ook minder snel geneigd zijn om te gaan stemmen. Uit de vragenlijst blijkt dat niet-stemmers even vaak contact opnemen met de gemeente als inwoners die wel gingen stemmen. Hierbij gaat het om contact met de gemeente in de breedste zin, dus bijvoorbeeld voor het aanvragen van een nieuw identiteitsbewijs, maar ook een gesprek met de wijkmanager. Niet alleen de mate van contact is van belang, maar ook hoe dit contact ervaren is: Niet-stemmers die contact hadden met de gemeente blijken hier negatiever over dan inwoners die wel gingen stemmen.

Hoe tevreden was je over dit contact met de gemeente? *Slider* (inwoners die contact hadden met de gemeente)

	Stemmers (n = 576)	*Niet-stemmers (n = 72)*
(Heel) ontevreden	*20%*	*27*
Neutraal	*13%*	*11*
(Heel) tevreden	*65%*	*40*
Weet ik niet / geen mening	*2%*	*2*

Daarnaast nemen niet-stemmers minder vaak contact op met een gemeenteraadslid en de wijkwethouder. Ook nemen zij minder vaak dan stemmers contact op met de school van hun kinderen, welzijnsorganisaties en zorgverleners, zoals de huisarts en wijkverpleegkundige.

Tijdens de interviews is veelvuldig gesproken over het contact met de gemeente. Een aantal geïnterviewden bleek namelijk intensief contact te hebben met de gemeente, maar dit negatief te ervaren. Een vrouw uit het Spijkerkwartier noemde zichzelf een zeer betrokken inwoner: ze gaat regelmatig naar het wijkoverleg, is voorheen samen wezen stemmen met de buren en schrijft regelmatig brieven aan de gemeenteraad. Ondanks deze betrokkenheid is ze niet gaan stemmen, omdat ze teleurgesteld is geraakt in de gemeente na een moeizaam participatieproces. Ze wil wel weer stemmen, met als voorwaarde dat de gemeenteraadsleden beter luisteren naar de inwoners van Arnhem.

Andere inwoners die niet stemden knapten af op een enkele negatieve ervaring of iets wat zij zijdelings meekregen. Een aantal van deze negatieve ervaringen komt voort uit persoonlijke ervaringen, terwijl andere ervaringen breder gedeeld zijn. Zo raakte het gesprek in veel van de interviews aan het proces rondom het Diftar-systeem, het afvalsysteem dat de gemeente Arnhem in 2020 invoerde. Inwoners die onderzoekers tijdens de interviews spraken, uitten veel kritiek op dit systeem. Na een referendum in 2021 werd besloten het systeem weer terug te draaien. Ook het groenbeheer in de wijk en de opvang van (Oekraïense) vluchtelingen kwamen vaak naar voren. Sommige geïnterviewden vinden het proces rondom Diftar en de keuze van de gemeente voor dit systeem moeilijk te begrijpen. In dit soort situaties zou de gemeente inwoners voorafgaand aan het maken van beslissingen moeten raadplegen, stellen geïnterviewden. Bovendien nemen geïnterviewden aan dat dit veel geld heeft gekost en nog niks heeft opgeleverd, behalve meer vuilnis buiten de prullenbakken en verwarring.

"Wij zagen ons belastinggeld verdwijnen in een afvalsysteem. Het systeem heeft nog geen jaar bestaan voordat het weer werd afgeschaft. (.....) Inwoners van deze wijk gaan niet voor hun afval betalen. Dit is een typisch voorbeeld waaruit duidelijk wordt dat de politiek ver van het volk staat." - Inwoner Elderveld tijdens een diepte-interview

Ook het groenbeheer is regelmatig besproken tijdens interviews. Met name bij geïnterviewden die verder buiten het centrum wonen zoals in Presikhaaf-Oost en zeker bij geïnterviewden die onder de Rijn wonen, heerst het gevoel dat de gemeente hun woonwijk minder goed onderhoudt. Dit beeld wordt eveneens herkend door geïnterviewden die boven de rivier wonen: ook zij hebben het idee dat het gemeentebestuur minder aandacht besteedt aan Arnhem-Zuid.

"Het groen wordt niet overal even goed bijgehouden. Dat vind ik oneerlijk, want we betalen allemaal evenveel belasting."
- Inwoner Malburgen-Oost tijdens een diepte-interview

Een derde algemeen punt wat in de interviews meermaals terugkwam, is de opvang van Oekraïense vluchtelingen. Zo maakt een man zich zorgen of zijn kind nog wel een huis kan krijgen nu er veel Oekraïners naar Arnhem komen. Een vrouw (ook uit Malburgen) vindt het niet erg dat er meerdere nationaliteiten in de stad zijn, maar vraagt zich af waarom die voornamelijk in Malburgen wonen en niet meer verspreid over de stad. Een andere man (uit Elderveld) merkt dat de komst van steeds meer nationaliteiten ervoor zorgt dat mensen minder met elkaar in gesprek gaan. Door de cultuurverschillen voelt hij zich minder veilig. Tijdens de gesprekken benadrukken de geïnterviewden dat zij niet tegen de opvang van vluchtelingen zijn, maar dat zij risico's zien voor hun eigen situatie en toekomst, of die van hun kinderen.

Bovendien hebben ze het gevoel dat de gemeente niet genoeg naar hen luistert als het gaat om hoe de opvang wordt aangepakt.

"Ik hoor in de wijk geen Nederlands, maar alleen maar andere talen. Ik heb er geen moeite mee, want het zijn allemaal lieve mensen, maar het is niet goed om ze allemaal in één wijk te zetten." - Inwoner Malburgen-Oost tijdens een diepte-interview

Bovenstaande ervaringen zijn breder gedeeld en zijn terug te leiden tot gemeentebrede keuzes. Een aantal geïnterviewden heeft echter ook persoonlijke negatieve ervaringen met de gemeente. Bovendien blijkt een negatieve ervaring met de gemeente voor een aantal geïnterviewden de doorslaggevende reden om niet (meer) te stemmen. Dit heeft vooral te maken met de communicatie rond uitkeringsaanvragen, kwijtscheldingen van gemeentelijke belastingen of vragen rondom huisvesting. Daarbij speelt dat mensen geen duidelijk onderscheid maken tussen het gemeentebestuur en andere organisaties die publieke voorzieningen leveren, zoals woningcorporaties en zorginstellingen.

"Ik heb bijna op straat gestaan, terwijl ik mijn hele leven heb gewerkt. Nadat ik ging scheiden kon ik geen nieuwe woning vinden, terwijl ik toen al 25 jaar wachttijd had voor een sociale huurwoning. De gemeente was er toen niet om mij te helpen. Ik heb de burgemeester toen een brief gestuurd, maar ik heb er nooit iets van gehoord. Ik kan niet begrijpen dat ik mijn hele leven werk en belasting betaal en dat wanneer ik de gemeente nodig heb, ze er niet voor mij zijn." - Inwoner Malburgen-Oost tijdens een diepte-interview

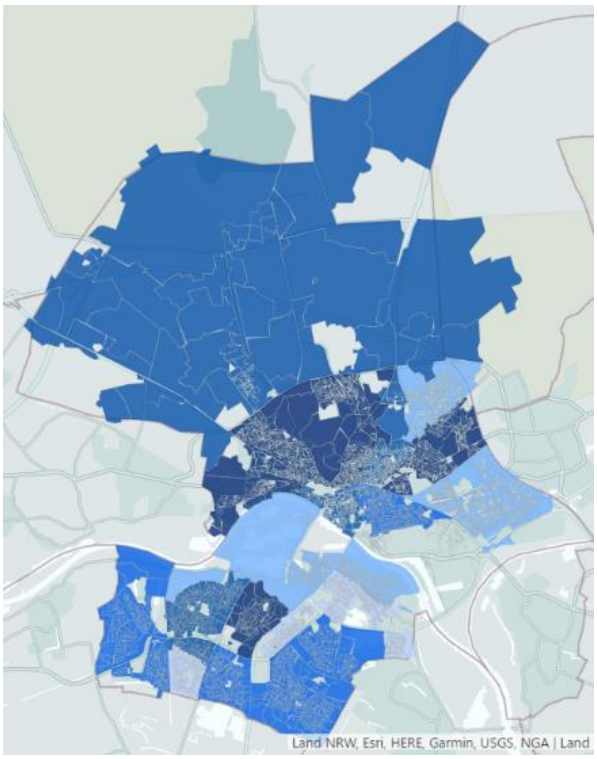
Zowel de vragenlijst als de verdiepende interviews laat zien dat het contact met de gemeente een rol heeft gespeeld bij de beslissing van inwoners om niet te gaan stemmen. Hoewel het gevoel van inwoners over de rol van de gemeente en het daadwerkelijke gedrag van de gemeente niet overeen hoeven te komen, is het gevoel genoeg om Arnhemmers af te laten zien van hun recht om te stemmen. Een negatieve ervaring met de gemeente kan hierbij al de doorslag geven.

Verschillen binnen Arnhem

HOOFDSTUK 5

Aanleiding en leeswijzer

In hoofdstuk 4 las u over de motieven en belemmeringen van niet-stemmers. Daarnaast gaf het inzicht in de verschillen van de motieven en belemmeringen van stemmers. Deze verschillen bleken echter niet de enige. Tijdens de voorbereiding van dit onderzoek, besprekingen met medewerkers van de gemeente zoals de LTO's en tijdens het bezoeken van wijken voor de straatgesprekken en diepte-interviews, viel het namelijk op dat er belangrijke verschillen zijn tussen verschillende gebieden in Arnhem. Deze verschillen bleken ook uit de analyse van de vragenlijst, de straatgesprekken en de diepte-interviews. Daarnaast blijken ze uit de opkomstcijfers: de opkomst in de gemeente Arnhem bij de gemeenteraadsverkiezingen was 46,5%, maar verschilde sterk tussen wijken. Dit is te zien in de onderstaande kaart. Hoe donkerder de kleur blauw, hoe hoger de opkomst in een wijk.[7] Bovendien bleken deze verschillen niet beperkt tot de opkomst in een wijk: de verschillen worden ook ervaren en gezien tussen inwoners die wel gingen stemmen.

Om meer inzicht te krijgen in deze verschillen tussen Arnhemse wijken, zoomt dit hoofdstuk in op hoe de belemmeringen en motivaties van inwoners verschillen tussen wijken. Hierbij kijkt dit hoofdstuk naar inwoners van Arnhem die wél gingen stemmen bij de gemeenteraadsverkiezingen in 2022.

Er zijn twee redenen waarom er specifiek op stemmers wordt ingezoomd. Allereerst laten verschillen tussen stemmers zien waarom inwoners uit verschillende wijken deze keer gingen stemmen, maar ook waarom zij de volgende keer thuis zouden kunnen blijven. Daarnaast tonen deze verschillen aan dat de verschillen in houding zich niet beperken tot stemmers en niet-stemmers: alle inwoners in een wijk met een lagere opkomst kijken anders naar stemmen en de politiek in Arnhem dan inwoners in een wijk met een hogere opkomst.

[7] *De vlakken voor de kaart zijn ingedeeld aan de hand van viercijferige postcodes (bijvoorbeeld: 1234). Voor de verdiepende analyse tussen wijken met een hoge en lage opkomst is gebruikgemaakt van data die is verzameld via de databank van de Kiesraad. In die berekening zijn enkel stembureaus meegenomen waar sprake was van geldige gegevens over het aantal opgeroepenen en het aantal aangetroffen stemmen en zijn geen gegevens meegenomen van stembureaus waar de opkomst te ver afweek van het gemiddelde. In de onderzoeksverantwoording leest u meer over deze aanpak.*

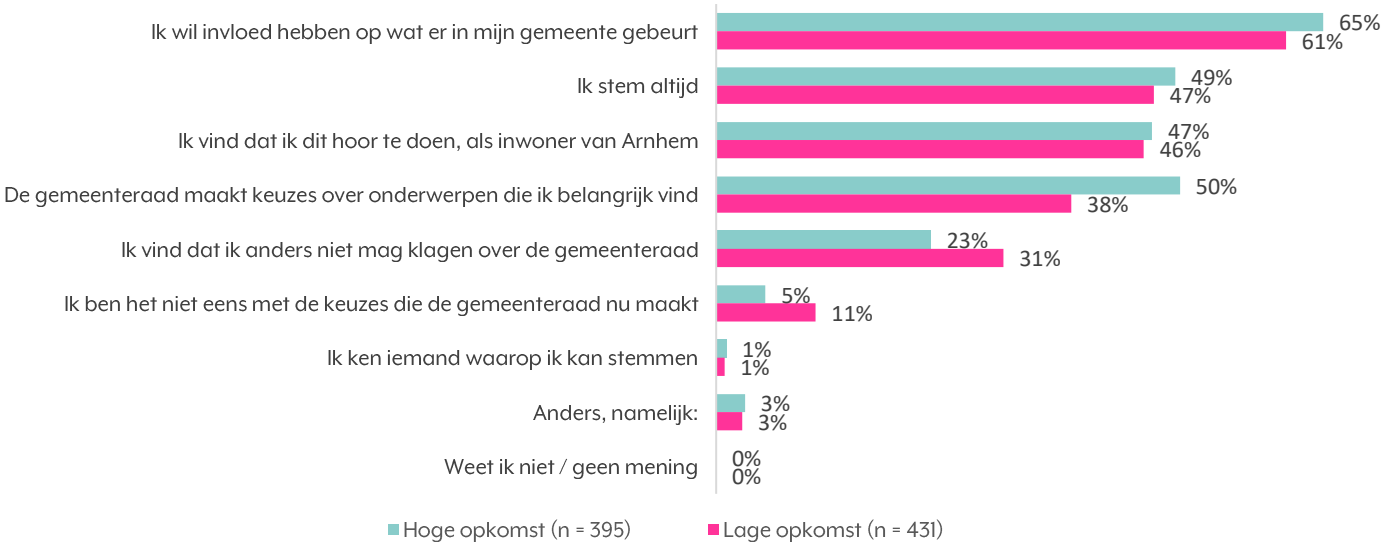
We analyseerden daarom de motivaties van twee groepen stemmers. De ene groep stemmers woont in wijken waar de opkomst hoger dan gemiddeld was (n=400) en de andere groep stemmers woont in wijken waar de opkomst lager dan gemiddeld was (n=443).[8] Meer informatie over deze verdeling is te lezen in de onderzoeksverantwoording.

In lijn met hoofdstuk 4 leest u aan de hand van de vier eerdergenoemde factoren de motivaties en belemmeringen die inwoners die wel gingen stemmen ervaren, en hoe deze verschillen tussen stemmers uit wijken met een hoge opkomst en wijken met een lage opkomst.

Democratische waarde en politieke kennis

Zowel in wijken met een hoge opkomst als in wijken met een lagere opkomst vinden inwoners het belangrijk dat zij mogen stemmen voor de gemeenteraad. Hier zitten geen significante verschillen tussen. Toch gaan inwoners uit wijken met een lagere opkomst minder consistent naar de stembus en hebben zij andere motivaties voor het stemmen bij de gemeenteraadsverkiezingen. Hoewel alle inwoners het vaakst aangeven te stemmen omdat zij invloed willen hebben op wat er in hun gemeente gebeurt, wordt dit bij inwoners uit hoge opkomst wijken gevolgd door het gevoel dat de gemeenteraad keuzes maakt over onderwerpen die inwoners belangrijk vinden. Deze motivatie wordt bij stemmers uit lage opkomstwijken minder vaak gekozen. Zij geven vaker aan te gaan stemmen omdat zij anders niet mogen klagen en omdat zij het niet eens zijn met de keuzes die de gemeenteraad nu maakt. Gewoonte en een gevoel van burgerplicht worden daarnaast door beide groepen genoemd als reden om te gaan stemmen.

Waarom stem je (meestal) bij gemeenteraadsverkiezingen? *Meerkeuze* (stemmers die altijd of vaak gaan stemmen)

[8] *Bij deze analyse wordt de opkomst op een alternatieve manier berekend om uitschieters in opkomst buiten beschouwing te laten. In de berekening zijn enkel stembureaus meegenomen waar sprake was van geldige gegevens over het aantal opgeroepenen en het aantal aangetroffen stemmen en zijn geen gegevens meegenomen van stembureaus waar de opkomst te ver afweek van het gemiddelde. Dit betekent bijvoorbeeld dat cijfers van mobiele stembureaus en populaire stemlocaties zoals de koepelgevangenis, niet zijn meegenomen. Met deze berekening bleken de 24 wijken van Arnhem gelijk verdeeld over lage opkomstwijken (12) en hoge opkomstwijken (12).*

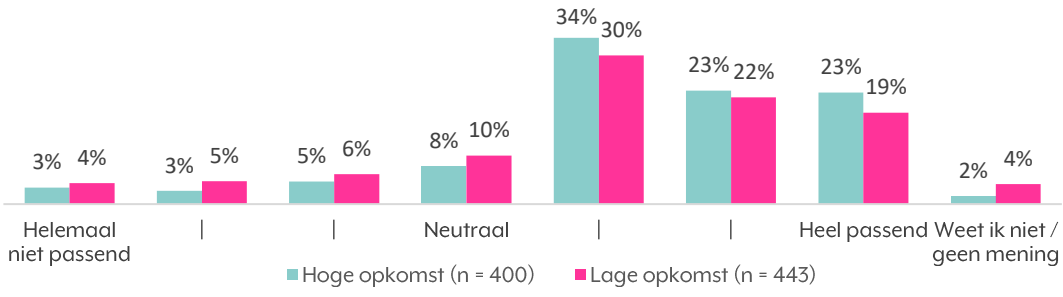
	Wijken met een hoge opkomst (n = 395)	*Wijken met een lage opkomst (n = 431)*
Ik wil invloed hebben op wat er in mijn gemeente gebeurt	*65%*	*61%*
Ik stem altijd	*49%*	*47%*
Ik vind dat ik dit hoor te doen, als inwoner van Arnhem	*47%*	*46%*
De gemeenteraad maakt keuzes over onderwerpen die ik belangrijk vind	*50%*	*38%*
Ik vind dat ik anders niet mag klagen over de gemeenteraad	*23%*	*31%*
Ik ben het niet eens met de keuzes die de gemeenteraad nu maakt	*5%*	*11*
Ik ken iemand waarop ik kan stemmen	*1%*	*1%*
Anders, namelijk	*3%*	*3%*
Weet ik niet / geen mening	*0%*	*0%*

Sociale omgeving

Uit de verdiepende analyse blijkt dat in wijken met een hoge opkomst vaker met anderen gepraat wordt over de gemeenteraadsverkiezingen (80%, tegenover 71% in wijken met een lagere opkomst). Inwoners praten vooral met vrienden of buren over de keuzes van de Arnhemse gemeenteraad. Inwoners uit wijken met een hoge en lage verkiezingsopkomst verschillen echter niet in de mate waarin zij hierover praten met hun ouders, partner of familie.

In wijken met een hogere opkomst wordt niet alleen vaker met anderen gepraat over de gemeenteraadsverkiezingen, het is ook gebruikelijker dat anderen uit de sociale omgeving van die inwoners stemmen. De partner, familie, vrienden, buren en collega's van inwoners woonachtig in een wijk met een hogere opkomst gaan vaker naar de stembus dan mensen uit de omgeving van stemmers uit wijken met een lagere opkomst. Alleen bij de ouders en verzorgers is geen significant verschil zichtbaar tussen beide groepen. Bovendien wordt in wijken met een hoge opkomst vaker gevraagd of inwoners hebben gestemd tijdens de verkiezingen.

Wat past bij jou? Als er gemeenteraadsverkiezingen zijn, praat ik hierover met andere mensen. *Slider*

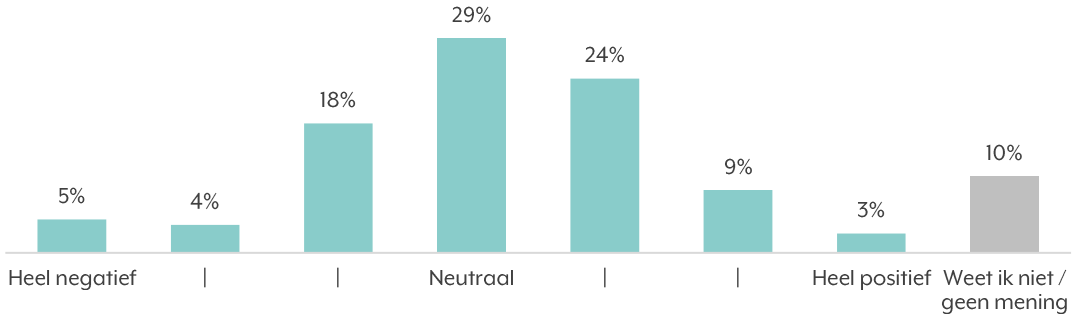
	Wijken met een hoge opkomst (n = 400)	*Wijken met een lage opkomst (n = 443)*
Helemaal niet passend	*3%*	*4%*
|	*3%*	*5%*
|	*5%*	*6%*
Neutraal	*8%*	*10%*
|	*34%*	*30%*
|	*23%*	*22%*
Heel passend	*23%*	*19%*
Weet ik niet / geen mening	*2%*	*4%*

Rol van maatschappelijke organisaties

Vergelijkbaar met de sociale omgeving van een persoon, kunnen ook de maatschappelijke organisaties waar iemand lid van is of vrijwilligerswerk doet invloed hebben op haar of zijn stemgedrag, zoals eerder beschreven in vorige hoofdstukken. Zeven op de tien Arnhemse stemmers zijn lid van een vereniging of organisatie. Iets minder dan de helft doet vrijwilligerswerk. In wijken met een hogere opkomst zijn inwoners vaker lid van een vereniging of organisatie dan in wijken met een lagere opkomst. Inwoners uit wijken met een lage opkomst zijn vooral minder vaak lid van een politieke partij of buurtorganisatie.

De manier waarop inwoners bij hun vereniging of organisatie praten over de keuzes van de Arnhemse gemeenteraad (als zij dit doen), is erg verschillend. 35% van de inwoners geeft aan voornamelijk positief over de keuzes van de gemeenteraad te praten, terwijl een kwart aangeeft meestal negatieve gesprekken over de gemeenteraad te hebben. Nog eens een derde van de stemmers is neutraal en een op de tien geeft aan niet te weten of hij negatief of positief hierover praat. De data laten geen verschil zien tussen wijken in de manier waarop inwoners over de Arnhemse gemeenteraad praten.[9]

Als ik bij de vereniging of organisatie praat over de keuzes van de Arnhemse gemeenteraad, dan is dat meestal... *Slider* (n = 450, stemmers die lid zijn van een vereniging of organisatie)

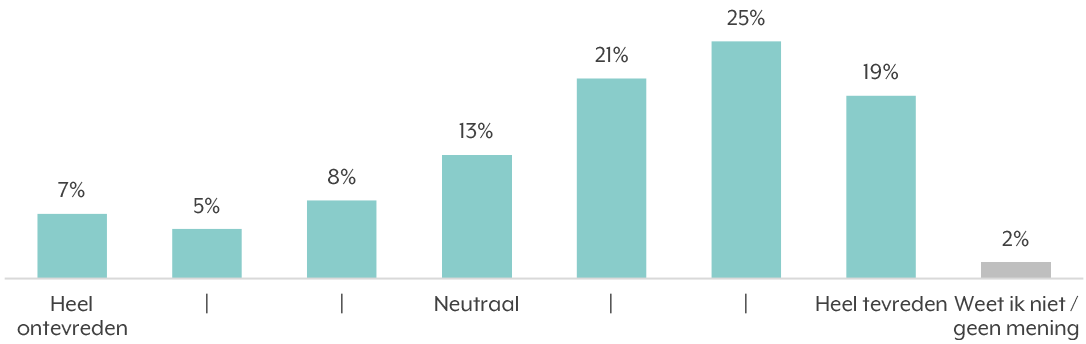
[9] *De data laten geen significante verschillen zien, maar tonen cijfers in de verwachte richting. Het beperkte aantal invullers van de vragenlijst dat stemde, lid is van een organisatie en daarover politiek praat, kan een deel van de verklaring vormen voor het beperkte verschil. Vervolgonderzoek zal dit moeten uitwijzen.*

	%
Heel negatief	*5%*
/	*4%*
/	*18%*
Neutraal	*29%*
/	*24%*
/	*9%*
Heel positief	*3%*
Weet ik niet / geen mening	*10%*

Ervaringen met de gemeente

Twee derde van de Arnhemse stemmers gaf aan in de afgelopen 12 maanden contact te hebben gehad met de gemeente Arnhem. Uit de toelichtingsvraag blijkt dat dit contact vaak gaat over praktische zaken, zoals het verlengen van een paspoort. Daarnaast komt een aantal inwoners vanuit hun functie als vrijwilliger in contact met de gemeente, bijvoorbeeld omdat zij lid zijn van een wijkplatform. Er zit geen verschil tussen wijken met betrekking tot hoe vaak inwoners contact hadden en hoe tevreden zij hierover waren. De uitzondering is contact met het sociaal wijkteam: in wijken met een lagere opkomst hadden inwoners vaker contact met het sociale wijkteam.

Hoe tevreden was je hierover? *Slider* (n = 576, stemmers die contact hadden met de gemeente)

	%
Heel ontevreden	*7%*
/	*5%*
/	*8%*
Neutraal	*13%*
/	*21%*
/	*25%*
Heel tevreden	*19%*
Weet ik niet / geen mening	*2%*

Inzichten uit de literatuur

HOOFDSTUK 6

De resultaten van dit onderzoek zijn niet uniek voor Arnhem. In 2022 was de opkomst bij de gemeenteraadsverkiezingen in Nederland historisch laag.[10] Sindsdien is meer literatuur beschikbaar gekomen over opkomst bij lokale verkiezingen in Nederland. Ook is de focus van onderzoeken die sinds de verkiezingen van 2022 zijn uitgevoerd verbreed van politieke, institutionele en electorale factoren naar sociale factoren. De resultaten van dit onderzoek worden geduid in het licht van de beschikbare literatuur. Hiermee biedt dit onderzoek ook een beknopt overzicht van de onderzoeken die zich focussen op de opkomst bij lokale verkiezingen in Nederland voor en na de gemeenteraadsverkiezingen van 2022.[11] Op basis van deze literatuur en dit onderzoek zijn vier centrale factoren herkend die een rol spelen in de redenen voor mensen om niet te stemmen bij gemeenteraadsverkiezingen.

Vier centrale factoren

1. democratische waarden en politieke kennis
2. sociale omgeving
3. rol van maatschappelijke organisaties
4. contact met de gemeente

Welke Nederlanders stemmen niet?

Uit onderzoek naar Nederlanders die niet stemmen bij gemeenteraadsverkiezingen blijkt geen eenduidige verklaring. Het laat wel verschillende groepen zien die structureel minder vaak stemmen dan anderen. In het Lokaal Kiezersonderzoek (LKO) uitgevoerd na de verkiezingen van 2022 komt bijvoorbeeld naar voren dat oudere inwoners (65-plussers) vaker stemmen dan jongeren (tot 34 jaar) en dat theoretisch opgeleiden vaker de gang naar de stembus maken dan praktisch opgeleiden.[12] Niet-stemmers die de vragenlijst voor dit onderzoek invulden waren vaker jong en praktisch opgeleid in vergelijking met stemmers die de vragenlijst invulden. Daarnaast blijkt uit onderzoek van de Universiteit van Amsterdam dat de opkomst hoger is onder mensen zonder migratieachtergrond dan onder mensen met een migratieachtergrond.[13] Verder blijkt dat een grote groep Nederlanders niet stemt bij de gemeenteraadsverkiezingen terwijl zij wel stemt bij nationale verkiezingen[14] en dat geslacht een

[10] https://www.ad.nl/video/sectie/nieuws-1/productie/opkomst-gemeenteraadsverkiezingen-historisch-laag-290905

[11] Dit hoofdstuk biedt geen volledige weergave van de aanwezige literatuur, maar er is geprobeerd de relevante kennis op een rij te zetten en te kijken op welke gebieden kennis nog ontbreekt.

[12] Vollaard, H., Binnema, H., de Blok, L., Boogers, M., Dekker, P., & den Ridder, J. (2023). Democratie in de gemeente: Lokaal Kiezersonderzoek 2022.

[13] Kranendonk, M., Michon, L., Schwarz, H. & Vermeulen, F. (2014). Opkomst en stemgedrag van Amsterdammers met een migratieachtergrond tijdens de gemeenteraadsverkiezingen van 19 maart 2014. Amsterdam: Universiteit van Amsterdam.

[14] De opkomst bij de Tweede Kamerverkiezingen ligt zo rond de tachtig procent (81,8% in 2017, 78,7% in 2021), tegenover 55% in 2018 en 51% in 2022 bij de gemeenteraadsverkiezingen.

rol speelde bij de recente gemeenteraadsverkiezingen uit 2022.[15] Dit laat zien hoe er zeer uiteenlopende groepen te onderscheiden zijn die consequent minder vaak stemmen dan andere groepen. Zoals de groepen divers zijn, zijn ook de achterliggende redenen divers.

Waarom stemmen Nederlanders niet?

Democratische waarden en politieke kennis

Onderzoeken naar de opkomst bij verkiezingen die zijn uitgevoerd voor de gemeenteraadsverkiezingen van 2022, focussen zich voornamelijk op politieke factoren,[16] institutionele factoren[17] en electorale factoren.[18] Deze onderzoeken laten bijvoorbeeld zien dat de opkomst bij gemeenteraadsverkiezingen samenhangt met politieke kennis, politieke interesse, politieke betrokkenheid en politiek (zelf)vertrouwen.[19] Ook tijdens de afgelopen gemeenteraadsverkiezingen bleek niet-stemmen samen te hangen met het vertrouwen dat men had in het lokale bestuur.[20] De resultaten van dit onderzoek lijken hier ook op te duiden.

In het onderzoek ''Ik weet niet wat ze doen joh': Een verkenning van de (Brabantse) niet stemmer' is stemmers en niet-stemmers uitdrukkelijk gevraagd naar hun redenen om al dan niet van hun stemrecht gebruik te maken bij gemeenteraadsverkiezingen.[21] Daarbij gaven inwoners die wel gingen stemmen aan dat ze dit deden omdat ze iets wilden bereiken of invloed wilden uitoefenen, dat ze meedoen aan verkiezingen belangrijk vinden, dat stemmen een recht is of zelfs een plicht, dat stemmen een gewoonte is of dat ze bijvoorbeeld mensen kenden die op de lijst stonden. Niet-stemmers gaven daarentegen aan niet in de lokale politiek geïnteresseerd te zijn, het nut van stemmen niet te zien omdat de politiek toch niet luistert of omdat de bestuurslaag er niet toe doet, onvoldoende kennis te hebben en praktische belemmeringen te ervaren. Onderzoeken zoals deze wijzen op een sterke invloed van wat kan worden samengevat als *democratische waarden en politieke kennis* op de keuze om te gaan stemmen. Dit zijn bijvoorbeeld het voelen van een democratische burgerplicht, het hebben van vertrouwen in de politiek en de mate van politieke betrokkenheid en kennis. In een verdiepende analyse naar stemmers tussen verschillende wijken in dit onderzoek blijkt dat stemmers in wijken met een hoge opkomst vaker stemmen omdat zij de onderwerpen waar de gemeenteraad over beslist belangrijk vinden, terwijl stemmers uit wijken met een lage opkomst vaker stemmen omdat ze vinden dat je anders niet mag klagen.

Sociale omgeving

Onderzoeken die zijn uitgevoerd na 2022 bevatten een thematische aanvulling op bovenstaande kennis. In deze onderzoeken is meer aandacht voor factoren met betrekking tot sociale groepen, organisaties en geografisch afgebakende omgevingen. Dat dit terecht is, blijkt uit de analyse van Van der Hulst en Van Zuydam (2022): de verschillen tussen wijken en

---

[15] *Vollaard, H., De Blok, L., Den Ridder, J. en Jansen, G. (2022). De lokale niet-stemmer. Een analyse van de lage opkomst bij de gemeenteraadsverkiezingen van 2022.*
[16] *Zie bijvoorbeeld Van Ostaaijen et al., 2016; Jansen & Boogers, 2018; Jacobs, Van Zuydam, Van Ostaaijen & De Brouwer, 2018.*
[17] *Zie bijvoorbeeld Centraal Planbureau, 2014; Smets & Van Ham, 2013.*
[18] *Zie bijvoorbeeld Van der Meer, 2016; Boogers & Van Ostaaijen, 2010.*
[19] *Steenvoorden, E. & Van der Waal, J. (2016). Democratie dichterbij: Lokaal Kiezersonderzoek 2016. Amsterdam/Enschede: Universiteit van Amsterdam & Universiteit Twente.*
[20] *Vollaard, H., De Blok, L., Den Ridder, J. en Jansen, G. (2022). De lokale niet-stemmer. Een analyse van de lage opkomst bij de gemeenteraadsverkiezingen van 2022.*
[21] *Van Ostaaijen, J., De Brouwer, L., Jacobs, D. & Van Zuydam, S. (2018). 'Ik weet niet wat ze doen, joh': Een verkenning van de (Brabantse) niet-stemmer.*

buurten zijn groter dan de verschillen tussen gemeenten.[22] In Arnhem zijn de verschillen tussen wijken ook groot, zoals tussen de wijken Alteveer/Cranevelt en Malburgen-Oost. Deze verschillen hebben enerzijds te maken met verschillen in de eerdergenoemde democratische waarden en politieke kennis tussen wijken, maar komt ook voort uit de sociale structuur van die wijk en ervaringen die men daar heeft met politici en bestuurders. Gesprekken met familie, vrienden en bekenden blijken bijvoorbeeld een van de meest toegepaste manieren van Nederlanders om zich voor te bereiden op verkiezingen.[23] Mensen maken weliswaar zelf een keuze om wel of niet te gaan stemmen, maar laten zich daarbij ook leiden door houdingen en opvattingen van buurt- en wijkgenoten, vrienden en familie. Dat de sociale omgeving van mensen invloed heeft, blijkt ook uit dit onderzoek onder Arnhemmers. Inwoners uit wijken met een hoge opkomst praten vaker met mensen in hun omgeving over de verkiezingen en het is in hun sociale omgeving ook gebruikelijker om te gaan stemmen. De relatie tussen de sociale omgeving en de keuze om te gaan stemmen, is in Nederland (nog) beperkt onderzocht. Verschillende internationale studies tonen (al) wel een relatie tussen sociale identiteit en opkomst bij verkiezingen.[24]

De rol van maatschappelijke organisaties

Verschillende partijen hebben een rol om te bevorderen dat inwoners gaan stemmen, of kunnen die rol nemen. Meestal wordt daarbij gekeken naar politici zelf, hun partijen en de gemeentelijke organisatie. In hun rol kan onderscheid gemaakt worden tussen de inzet die zij gedurende de vier jaar van een raadsperiode plegen en de inzet rondom de verkiezingen en in campagnetijd. Hoewel meer aandacht aan opkomst wordt besteed rondom verkiezingen, is dit niet het moment waarop dat het meest zinvol is.[25]

Politieke partijen en politici zijn echter niet de enige groepen die een rol spelen. In het Lokale Kiezersonderzoek uit 2018 wordt geconstateerd dat naast raadsleden ook niet-gekozen personen en organisaties (zoals een huisarts of een dorpsraad) voor de belangen van inwoners opkomen.[26] Daarnaast adviseren Van Bochove en Moors om de rol van dergelijke intermediaire organisaties te benutten als schakel tussen bewoners en politici.[27] Terwijl ook onderzoekers van de Universiteit van Amsterdam de gemeente Amsterdam opriepen om bij een structurele aanpak om inwoners te betrekken (om de opkomst te verhogen), gebruik te maken van het bestaande maatschappelijke middenveld.[28] Daarnaast concludeert onderzoek van onderzoeksbureau EMMA, de Haagse Hogeschool en Universiteit Utrecht, dat het inzetten van 'nabije schakels' werkt om meer mensen te laten stemmen. Zogenaamde 'sleutelfiguren', zoals wijkraden, kerken en huisartsen, kunnen worden ingezet om informatie over de verkiezingen te

---

[22] *Van der Hulst, G., & Van Zuydam, S. (2022). Opkomst bij gemeenteraadsverkiezingen in Nederland: Daar zit potentie in. Utrecht: Citisens/Necker. https://www.citisens.nl/assets/Whitepaper/Whitepaper-Opkomstbevordering-Citisens-09juni2022.pdf*

[23] *Vollaard, H., Binnema, H., de Blok, L., Boogers, M., Dekker, P., & den Ridder, J. (2023). Democratie in de gemeente: Lokaal Kiezersonderzoek 2022.*

[24] *Zie bijvoorbeeld: Huddy, L., & Bankert, A. (2017); Ben-Bassat, A., & Dahan, M. (2012).*

[25] *Van Ostaaijen, J., Jacobs, D., & van Zuydam, S. (2019). De zin en onzin van opkomst(bevordering). Beleid En Maatschappij, 46(1), 181–185. https://doi.org/10.5553/benm/138900692019046001016*

[26] *Denters, B., Vollaard, H., Van de Bovenkamp, H. & Meijerink, F. (2018). Gekozen en niet-gekozen vertegenwoordigers op lokaal niveau. In Jansen, G. & Denters, B. (Red.), Democratie dichterbij: Lokaal Kiezersonderzoek 2018 (pp. 18-27).*

[27] *Van Bochove, M. en H. Moors (2022). 'Kwalitatief onderzoek naar motieven van niet-stemmers' (p. 69-77). In: Vollaard, H., L. de Blok, J. den Ridder en G. Jansen, De lokale niet-stemmer. Een analyse van de lage opkomst bij de gemeenteraadsverkiezingen van 2022. Den Haag: Ministerie van BZK. https://open.overheid.nl/documenten/ronl-3f84503l9bfd0afa2ff3b2606559412c1aad0051/pdf*

[28] *Vermeulen, F., Kaulingfreks, F., & Redan, S. (2023). Lage lokale betrokkenheid en grote ongelijkheid: Onderzoek naar opkomst bij Amsterdamse gemeenteraadsverkiezingen. Gemeente Amsterdam.*

verspreiden, omdat zij kunnen dienen als de oren en ogen van hun achterban.[29] Deze adviezen zijn bovendien in lijn met de eerdere bevinding dat leden van maatschappelijke organisaties eerder geneigd zijn te stemmen (Smets & Van Ham 2013). De rol van maatschappelijke organisaties is in dit onderzoek ook onderzocht. Stemmers zijn vaker dan niet-stemmers lid van een maatschappelijke organisatie. Wat precies de rol van een maatschappelijke organisatie is, wordt niet duidelijk uit dit onderzoek.

Contact met de gemeente

Ten slotte blijkt uit eerder onderzoek dat de ervaringen die inwoners met de gemeente hebben verschillen tussen wijken. Van Bochove et al. (2022) laten bijvoorbeeld zien hoe in bepaalde wijken het gevoel heerst een vergeten wijk te zijn of dat een gemeente de kwaliteit niet op orde heeft.[30] Dit duidt op de invloed van de frequentie en kwaliteit van contact. In de diepte-interviews voor dit onderzoek komen deze gevoelens ook naar boven. Bovendien is contact een manier om als gemeente te leren wat er speelt onder inwoners, wat indirect invloed kan hebben op de opkomst: De mate waarin inwoners het gevoel hebben dat de gemeente zich bezighoudt met zaken die hun leven raken, heeft namelijk invloed op hun bereidheid om te gaan stemmen.[31] Deze bevindingen hangen samen met de contact theory:[32] onder de juiste condities leidt contact tot een betere onderlinge relatie.

---

[29] *Van Bochhove, M, Vollaard, H, Bleijenberg, C, Moors, H. (juni 2023). Opkomst en vertegenwoordiging van Rotterdammers. Kwalitatief onderzoek naar de lage opkomst bij de gemeenteraadsverkiezingen in 2022.*

[30] *Van Bochove, M. en H. Moors (2022). 'Kwalitatief onderzoek naar motieven van niet-stemmers' (p. 69-77). In: Vollaard, H., L. de Blok, J. den Ridder en G. Jansen, De lokale niet-stemmer. Een analyse van de lage opkomst bij de gemeenteraadsverkiezingen van 2022. Den Haag: Ministerie van BZK.*
https://open.overheid.nl/documenten/ronl-3f84503l9bfd0afa2ff3b2606559412c1aad005l/pdf

[31] *Boogers, M., Van Ostaaijen, J., & Slagter, L. (2010). Lokale kiezers: Lokale keuzes? Onderzoek naar de achtergronden en de betekenis van het stemgedrag bij de gemeenteraadsverkiezingen van 2010. Tilburg.*

[32] *Pettigrew, T. F., & Tropp, L. R. (2005). Allport's intergroup contact hypothesis: Its history and influence. On the nature of prejudice: Fifty years after Allport, 262-277.*

Onderzoeksverantwoording

HOOFDSTUK 7

Een mixed-methods aanpak vormde de uitgangsbasis van dit onderzoek. De resultaten uit dit onderzoek komen voort uit een online onderzoek, gesprekken op straat met 58 inwoners en tien diepte-interviews.

De vragenlijst

De vragenlijst voor dit onderzoek is opgesteld door Citisens en een begeleidingscommissie met medewerkers en raadsleden van de gemeente, bestaande uit een vertegenwoordiging vanuit de raadswerkgroep burgerparticipatie, een raadsadviseur en een senior adviseur onderzoek en statistiek. Bovendien is de vragenlijst aangescherpt op basis van input en feedback van leden van de Arnhemse Teams Leefomgeving,[33] de APCG,[34] het lezerspanel van de gemeente Arnhem en de adviesraad Wmo/Jeugd. Ten slotte is de vragenlijst (waar mogelijk) herschreven op B1 taalniveau (of van nodige toelichting voorzien) en vanuit het Nederlands vertaald naar het (standaard) Arabisch, Turks en Engels. De vragenlijst was tussen 3 april en 4 mei 2023 voor alle inwoners in te vullen via www.BetrokkenArnhem.nl.

Via een grootschalige campagne waarin zowel online als offline middelen zijn ingezet, is het onderzoek verspreid onder de inwoners van de gemeente Arnhem. Om zoveel mogelijk inwoners te bereiken, ontvingen ruim 18.000 huishoudens een huis-aan-huis ansichtkaart in de bus. Dit betroffen huishoudens in de postcodegebieden met de laagste opkomst bij de gemeenteraadsverkiezingen in 2022. Daarnaast liep er gedurende het gehele veldwerk een online campagne op Facebook en Instagram en op kanalen van DPG, zoals NU.nl en AD.nl. Deze campagne was via geotargeting gericht op personen binnen de gemeente Arnhem. Ten derde zijn 615 inwoners van Arnhem die op dat moment lid waren van het panel van Citisens, via een e-mail uitgenodigd om de vragenlijst in te vullen. Ten vierde zijn de Teams Leefomgevingen en de netwerken van moskeeën gevraagd om de vragenlijst onder de aandacht van hun doelgroep te brengen. Daarnaast zijn op 19 en 20 april in totaal vijf veldenquêteurs de straat op gegaan om minder digitaal actieve inwoners te bereiken. De veldenquêteurs hadden hierbij twee doelen: 1) op straat in gesprek gaan met niet-stemmers, en 2) niet-stemmers vragen de vragenlijst in te vullen. Deze veldwerkers spraken samen vier talen: Nederlands, Engels, Turks en Arabisch. Ook konden inwoners op werkdagen tussen 10.00 en 17.00 bellen naar een 0800-nummer om een

[33] *Een Team Leefomgeving (LTO) houdt zich bezig met de voorzieningen op wijk- en buurtniveau. Zij werken met de wijken en vanuit de wijken.*
[34] *Het Arnhems platform chronisch zieken en gehandicapten.*

papieren versie van de vragenlijst aan te vragen, als zij deze liever niet op internet invulden. Bovendien hebben de gemeente en de gemeenteraad van Arnhem veelvuldig aandacht gevraagd voor het onderzoek via de eigen kanalen en wezen (lokale) media zoals de Gelderlander[35] op het onderzoek.

Uiteindelijk werd de vragenlijst 1.008 maal ingevuld, waarvan vier keer in het Engels, één keer in het Arabisch en één keer in het Turks. Invullers van buiten de gemeente en dubbele invullers zijn uit de dataset gehaald, waardoor de antwoorden van 964 inwoners hebben geleid tot de resultaten in deze rapportage. De resultaten van het online onderzoek zijn gewogen aan de hand van de betrokkenheidsprofielen van Citisens en vormen hiermee een representatieve afspiegeling van de mening van de inwoners van de gemeente Arnhem. De tabel op de volgende pagina geeft de verdeling over de betrokkenheidsprofielen binnen de gemeente en onder de invullers weer. Er zijn een aantal verschillen tussen de verdeling van de profielen in de gemeente en onder de invullers. Zo is er een ondervertegenwoordiging van Eigenzinnige Lokalen. Aan de andere kant is het profiel Gehaaste Gezinnen over-gerepresenteerd. De weging corrigeert deze verschillen: deze zorgt ervoor dat de mening van ondervertegenwoordigde groepen zwaarder wordt meegeteld. In de bijlage leest u meer over de betrokkenheidsprofielen.

Straatgesprekken
Zoals genoemd hadden de veldwerkers die op 19 en 20 april 2023 in gesprek gingen met inwoners van Arnhem die niet stemden twee doelen: naast dat zij inwoners vroegen de vragenlijst in te vullen of dat samen met hen deden, voerden zij korte gesprekken met niet-stemmers over hun motivaties en belemmeringen bij het stemmen. Op die manier spraken zij 58 Arnhemmers die niet stemden bij de gemeenteraadsverkiezingen in 2022. De gesprekken varieerden van 1 tot 10 minuten. De informatie uit deze gesprekken is door de onderzoekers schriftelijk genoteerd, waarbij de informatie anoniem is gemaakt. Deze is vervolgens in categorieën gerubriceerd en gebruikt bij het opstellen van deze rapportage.

Diepte-interviews
In juni 2023 spraken de onderzoekers in totaal met tien Arnhemmers tijdens een diepte-interview. Deze tien personen hadden bij het invullen van de vragenlijst aangegeven niet te hebben gestemd tijdens de gemeenteraadsverkiezingen van 2022 én dat zij ervoor openstonden om een verdiepend gesprek te voeren met de onderzoekers. De geïnterviewde inwoners waren tussen de 25 en 66 jaar oud en woonachtig in zes wijken in Arnhem: Malburgen (drie), Elderveld (twee), Presikhaaf-Oost (twee), Guldenbodem, Monnikenhuizen en Spijkerkwartier. Inwoners konden zelf aangeven waar en wanneer zij in gesprek wilden met de onderzoekers. De gesprekken zijn gevoerd tussen 7 en 29 juni. De meeste gesprekken (zeven) werden digitaal gevoerd via FaceTime of Microsoft Teams. Daarnaast is één gesprek bij een inwoner thuis gevoerd, één op het stadhuis en is één interview telefonisch gehouden. Tijdens de gesprekken stond de ervaring van de inwoner met verkiezingen en Arnhem centraal. De onderzoekers werkten met een itemlijst aan de hand van de vier centrale factoren: democratische waarden en politieke kennis, sociale omgeving, de rol van maatschappelijke organisaties en contact met de gemeente, maar tijdens het gesprek is zoveel mogelijk ruimte gelaten aan de inwoner zelf. Dat leidde tot uiteenlopende gesprekken waarvan schriftelijke verslagen zijn gemaakt. Deze verslagen zijn geanonimiseerd en indien gewenst ter goedkeuring voorgelegd. Deelnemers aan de interviews ontvingen een VVV-bon van 15 euro.

[35] Zie https://www.gelderlander.nl/arnhem/ansichtkaart-voor-18-000-huishoudens-arnhem-zoekt-verklaring-voor-lage-opkomst-bij-lokale-verkiezingen~ac254097/

Samenstelling invullers

Hieronder staan twee tabellen die inzicht bieden in de samenstelling van de invullers aan de vragenlijst. De eerste tabel bevat de informatie over de betrokkenheidsprofielen die eerder aan de orde is gekomen.

Voor de vergelijking tussen stemmers uit wijken met een hoge opkomst en stemmers uit wijken met een lage opkomst, is gebruikgemaakt van de verdeling die is weergegeven in de tweede tabel. Deze opkomstpercentages zijn met data van de Kiesraad berekend per postcode, om zo tot de opkomst per wijk te komen. In die berekening zijn enkel stembureaus meegenomen waar sprake was van geldige gegevens over het aantal opgeroepenen en het aantal aangetroffen stemmen. Daarnaast zijn geen gegevens meegenomen van stembureaus waar de opkomst statistisch te ver afweek van het gemiddelde, zogeheten outliers. Een voorbeeld hiervan is het stembureau 'Koepelgevangenis Arnhem' waar de opkomst meer dan honderd procent was.

Met deze berekening bleken de 24 wijken van Arnhem gelijk verdeeld over lage opkomstwijken en hoge opkomstwijken. In twaalf wijken bleek de opkomst hoger dan gemiddeld. 400 invullers (enkel stemmers) van de vragenlijst kwamen uit één van deze wijken. In de andere twaalf Arnhemse wijken was de opkomst gemiddeld lager dan in de stad als geheel.

Betrokkenheidsprofiel	***Niet-stemmers***	***Stemmers***	***Gemeente***
(Re)actieve Emptynesters	*3%*	*5%*	*5%*
Alerte Families	*8%*	*16%*	*15%*
Bescheiden Grijzen	*12%*	*5%*	*6%*
Eigenzinnige Lokalen	*28%*	*22%*	*23%*
Gehaaste Gezinnen	*5%*	*9%*	*9%*
Idealistische Globalisten	*7%*	*7%*	*7%*
Ik-gerichte Starters	*18%*	*21%*	*21%*
Stille Overlevers	*16%*	*12%*	*13%*

Percentages gebruikt voor weging aan de hand van de Citisens betrokkenheidsprofielen (n = 964)

	Opkomst	Percentage stemmers	Percentage invullers totaal
Burgemeesterswijk/Hoogkamp	Boven gemiddeld	5,3%	5,2%
Alteveer/Cranevelt	Boven gemiddeld	3,0%	2,3%
Elden	Boven gemiddeld	1,9%	1,4%
St. Marten/Sonsbeek	Boven gemiddeld	4,8%	4,6%
Velperweg e.o.	Boven gemiddeld	7,6%	5,6%
Schaarsbergen	Boven gemiddeld	1,3%	1,0%
Geitenkamp	Boven gemiddeld	1,7%	1,9%
Elderveld	Boven gemiddeld	5,0%	5,0%
Spijkerkwartier	Boven gemiddeld	3,8%	4,7%
Centrum	Boven gemiddeld	4,8%	6,2%
Klarendal	Boven gemiddeld	4,6%	4,9%
Heijenoord/Lombok	Boven gemiddeld	3,5%	2,7%
Schuytgraaf	Onder gemiddeld	5,0%	3,9%
Vredenburg/Kronenburg	Onder gemiddeld	3,9%	4,6%
Presikhaaf-Oost	Onder gemiddeld	3,1%	4,2%
Rijkerswoerd	Onder gemiddeld	7,0%	5,9%
Arnhemse Broek	Onder gemiddeld	3,4%	4,0%
Monnikenhuizen	Onder gemiddeld	3,3%	3,5%
Klingelbeek e.o.	Onder gemiddeld	0,9%	0,8%
De Laar	Onder gemiddeld	9,2%	8,0%
Malburgen-West	Onder gemiddeld	3,5%	3,5%
Malburgen-Oost (Noord)	Onder gemiddeld	4,3%	5,3%
Presikhaaf-West	Onder gemiddeld	4,3%	4,6%
Malburgen-Oost (Zuid)	Onder gemiddeld	4,5%	5,7%

Verdeling wijken (n = 964)

Bijlage: Toelichting betrokkenheidsprofielen

Eigenzinnige Lokalen
13% Nederland
23% Arnhem
Verdeeld over alle leeftijden.
Opleidingsniveau lager dan gemiddeld.
Inkomen modaal of onder modaal.

(Re)actieve Emptynesters
10% Nederland
5% Arnhem
Leeftijd 45 jaar en ouder.
Opleidingsniveau middelbaar of hoog.
Inkomen hoger dan gemiddeld.
(Pre)pensioen.

Bescheiden Grijzen
9% Nederland
6% Arnhem
Leeftijd 65 jaar en ouder.
Inkomen iets beneden modaal.
Lager of middelbaar opgeleid.
Gepensioneerd, wonen alleen of met hun partner.

Gehaaste Gezinnen
15% Nederland
9% Arnhem
Leeftijd tussen de 30 en 65.
Inkomen modaal of boven modaal.
Opleidingsniveau hoger dan gemiddeld.
Drukke gezinnen, wonen in dorpen of kleinere steden.

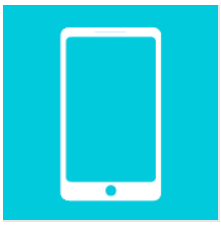
Alerte Families
19% Nederland
15% Arnhem
Leeftijd 30 - 65 jaar.
Inkomen beneden modaal of modaal.
Opleidingsniveau laag of middelbaar.
Gezinnen met kinderen, wonen vaker in dorpen.

Stille Overlevers
13% Nederland
13% Arnhem
Leeftijd 30 tot 65 jaar.
Laag of middelbaar opgeleid.
Beneden modaal inkomen.
Weinig vertrouwen in de overheid, niet geneigd om mee te denken.

Idealistische Globalisten
9% Nederland
7% Arnhem
Leeftijd tussen de 18 en 40.
Hoog opgeleid.
Verdienen boven modaal óf gaan dit binnenkort doen.
Interesse in grote maatschappelijke thema's.

Ik-gerichte Starters
15% Nederland
21% Arnhem
Leeftijd tot 45.
Vaak middelbaar of hoogopgeleid.
Gemiddeld inkomen.
Alleenstaand of samenwonend, vaak voor het eerst in een koopwoning.

citisens

Auteurs
Prof. dr. Marcel Boogers
Gideon van der Hulst, MSc
Cato Rademaker, MSc
Marjolijn van Zonneveld, MSc

Datum
6 september 2023

In opdracht van
Gemeenteraad Arnhem

GEMEENTE Arnhem

citisens